

Homoseksualnost: Pravne tendencije i crkveni stav

Đurđević, Goran

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:249573>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE J. J. STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

HOMOSEKSUALNOST
PRAVNE TENDENCIJE I CRKVENI STAV

Diplomski rad

Mentor:
Izv. prof. dr. sc. Suzana Vuletić

Student:
Goran Đurđević

Đakovo, 2020.

Sadržaj:

<i>Sažetak:</i>	2
<i>Summary</i>	3
Uvod	4
1. HOMOSEKSUALNOST KAO FENOMEN – POJAM I ZNAČENJE	5
1.1. Fenomen homoseksualnosti kroz povijest	5
1.2. Terminologija homoseksualnosti	8
1.3. Fenomen homoseksualnosti: homoseksualna orijentacija i homoseksualno ponašanje	10
1.4. Vrste homoseksualnosti	11
1.5. Mogući uzroci homoseksualnosti	13
1.6. Statistička zastupljenost homoseksualne populacije	15
1.7. Fenomeni povezani uz homoseksualnost: homoseksualna pedofilija, efebofilija, androfilija i pederastija	16
1.8. Najreprezentativnije homoseksualne udruge	17
2. PRAVNE TENDENCIJE ZASTUPANJA HOMOSEKSUALNIH PRAVA KAO SLOBODE IZBORA	20
2.1. Povelja o seksualnim i reproduktivnim pravima	20
2.2. „Pravo na brak i izvanbračnu zajednicu“	22
2.3. Manifestacijske kampanje i „parade ponosa“	25
2.4. Redefiniranje spolnog i rodnog identiteta	26
3. CRKVENI STAV PREMA OSOBAMA HOMOSEKSUALNE ORIJENTACIJE... 29	
3.1. Moralno-teološka procjena homoseksualnosti	29
3.2. Crkveni naputci o homoseksualnosti	33
3.2.1. <i>Katekizam Katoličke Crkve</i>	34
3.2.2. <i>Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi</i>	36
3.2.3. <i>Persona Humana</i>	37
3.2.4. <i>Ljudska spolnost: istina i značenje</i>	38
3.2.5. <i>Pismo biskupima Katoličke crkve o pastoralnoj brizi homoseksualnih osoba</i>	39
3.2.6. <i>Neka promišljanja u svezi odgovora na zakonske prijedloge o zabrani diskriminacije homoseksualnih osoba</i>	42
3. 2. 7. <i>Promišljanje u svezi sa zakonskim prijedlozima o priznavanju zajednica osoba istoga spola</i>	44
3.3. Homoseksualnost kao moguća zaprjeka za primanje svetoga reda	47
Zaključak	55
Literatura.....	57

Sažetak:

Autor u ovom radu donosi suvremenu problematiku homoseksualnosti, analizirajući pritom sam fenomen i pojam kroz povijest te promišlja rodnu ideologiju imajući u vidu njezine dalekosežne posljedice na obitelj i društvo u cjelini.

Gledajući kroz prizmu homoseksualnih udruga za jednakopravnost, autor donosi i prikaz dokumenata Crkve koji nastoje odgovoriti na pitanja zakonskih prijedloga o osnivanju zajednica osoba istoga spola, kao i promišljanja o sve češće prisutnom pojmu diskriminacije.

Moralna prosudba homoseksualnosti iz katoličke perspektive naslanja se na biblijski nauk, kao i na Crkveno Učiteljstvo. Učiteljstvo Crkve jasno upozorava kako je svaki pokušaj legaliziranja homoseksualnog braka nedopušten i neopravdan.

Na koncu rada, autor nastoji dati odgovor o ne/prikladnosti osoba sa homoseksualnim sklonostima za pripuštanje svetim redovima i redovničkim zavjetima te zaključuje opisom stava Crkve o istom.

Ključne riječi: *homoseksualnost, homoseksualna orijentacija i ponašanje, vrste homoseksualnosti, istospolni brakovi, spolni i rodni identitet, Katolička crkva, pravni okviri, diskriminacija, crkvene službe.*

Summary

HOMOSEXUALITY LEGAL TENDENCIES AND CHURCH STAND

Using analysis of the phenomena throughout time, author brings forward contemporary homosexual problems in the thesis. Moreover, bearing its far-reaching consequences in mind, on a family, and society in general, he discusses gender ideology.

Observing through a prism of associations for homosexual equality, author demonstrates Church documents' display which tend to provide answers for questions regarding same-sex marriage legislative proposals, as well as recently more frequent term of discrimination.

From catholic perspective, moral judgement of homosexuality relies on biblical teaching, as on Church Magisterium. The Magisterium openly urges every attempt of homosexual marriage legalization to be illicit, and unjustifiable.

At the very end of the thesis, author tries to provide an answer upon homosexual person admission im/propriety to religious orders, and taking vows, and concludes with a description of the Church stance upon it accordingly.

Key words: *homosexuality, homosexual orientation and behavior, types of homosexuality, same-sex marriages, sexual and gender identity, Catholic Church, legal frameworks, discrimination, church services*

Uvod

Homoseksualnost je ljudsko stanje koje se razvija kroz složeno miješanje mnogih ljudskih faktora – bioloških, psiholoških i društvenih. Kako bismo ju ispravno shvatili moramo ju promotriti kroz istinu o ljudskoj seksualnosti te kroz prizmu čovjeka kao osobe stvorene na sliku Božju.

Nastojeći prikazati stav Katoličke crkve prema homoseksualnosti, na početku donosimo prikaz fenomena homoseksualnosti, prikazujući pritom razliku između homoseksualne orijentacije i prakse te navodeći vrste i moguće uzroke homoseksualnosti. Sažeto ćemo prezentirati statističku zastupljenost homoseksualne populacije u svijetu i Hrvatskoj te objasniti pojmove koji se često povezuju s homoseksualnošću: *pedofilija*, *efebofilija*, *androfilija* i *pederastija*. Na koncu prve cjeline predstaviti ćemo najreprezentativnije homoseksualne udruge koje djeluju u Republici Hrvatskoj: *Kontra* i *Iskorak*.

Druga cjelina donosi prikaz društvene i političke zauzetosti istospolnih udruga u manifestacijskim kampanjama te njihov praktični utjecaj na redefiniranje koncepta spolnog i rodnog identiteta kao i njihov upliv u zakonodavstvo mnogih svjetskih i europskih zemalja. U tom smislu predstavljamo *Povelju o seksualnim i reproduktivnim pravima* te težnju za izjednačavanjem istospolnih zajednica s brakom između muškarca i žene, stavljajući naglasak na *Obiteljski zakon* i stanje u Republici Hrvatskoj. Suvremenu rodnu ideologiju nastojat ćemo prikazati iz judeo-kršćanskog shvaćanja čovjeka te na taj način jasno upozoriti na preokretanje biblijske slike o Bogu, čovjeku i svijetu.

U trećem ćemo dijelu poći od biblijskog govora i moralno-teološke procjene homoseksualnosti te razmotriti naputke Crkvenog Učiteljstva. Nastojat ćemo odgovoriti na pitanje kako Crkva vrednuje društveno-politički utjecaj homoseksualnih udruga, ali i pojedinaca na misao i djelovanje suvremenog svijeta. Budući da je prisutnost homoseksualnih osoba nazočna u crkvenim odgojnim ustanovama, promišljat ćemo stav Crkve spram svećeničkih i redovničkih kandidata koji osjećaju homoseksualnu sklonost ili očituju takvo ponašanje.

1. HOMOSEKSUALNOST KAO FENOMEN – POJAM I ZNAČENJE

Kako bi stav Učiteljstva Katoličke Crkve spram stvarnosti homoseksualnosti bio što jasnije predstavljen, smatramo potrebnim najprije prikazati fenomen homoseksualnosti onako kako je bio percipiran kroz povijest te prema njegovim suvremenim pojmovnim određenjima. Osim toga, bit će potrebno naznačiti distinkciju između homoseksualne orijentacije i prakse te u tom smislu razlikovati vrste i moguće uzroke homoseksualnosti. Konačno, nastojat ćemo prikazati trenutačnu statističku zastupljenost homoseksualne populacije u svijetu, skupa s reprezentativnim hrvatskim udrugama i grupama.

1.1. Fenomen homoseksualnosti kroz povijest

Homoseksualnost je postojala u svim kulturama, u svim društvima i kod svih naroda, a stara Grčka smatra se kolijevkom homoseksualnosti (iako se homoseksualnost spominje još u starom Egiptu¹). U jednom od odlomaka Platonove *Gozbe* za koju se drži da je napisana oko 386. godine pr. Kr., sudionici raspravljaju o relativnoj vrijednosti nekoliko tipova ljubavi. Fedar opisuje mitskog Orfeja koji je ušao u Podzemlje kako bi spasio svoju ženu iz carstva mrtvih, Ahilej je pak ubijen dok je pokušavao osvetiti smrt svoga ratnog prijatelja i ljubavnika Patrokla. Orfej biva kažnjen za kukavičko ponašanje zbog kojeg mu je propala misija, dok je s druge strane Ahilej za svoje junaštvo poslan na Otoke blaženih.²

Stari su Grci homoseksualnost smatrali dijelom seksualnosti, a bila je najviše izražena u obliku pederastije. Naime, homoseksualni odnosi uglavnom su bili odnosi između starijeg muškarca i mladića, gdje je mladić učenik, a onaj drugi pedagog. Dužnost pedagoga bila je pružiti mladiću moralni i obrazovni odgoj, a ne samo fizičku ljubav.³ Te dvije uloge bile su odijeljene imajući različite značajke; stariji se zvao *erastes*, a mlađi *eromenos*. Nikada nije bilo oralnog ili analnog kontakta već se radilo o općenju koje je oslikano i na nekim vazama, gdje stariji partner smješta svoj penis među bedra mlađega dok obojica stoje. O zahtijevanoj dobi *eromenosa* vodile su se brojne rasprave. Kada

¹ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti, u: *Crkva u svijetu* 38 (2003.) 2., str. 249.

² Usp. F. M. MONDIMORE, *Prirodna povijest homoseksualnosti*, Zagreb, 2003., str. 17.

³ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti, str. 249.

eromenos prođe taj stadij, očekuje se završetak veze. *Eromenos* bi se tada oženio, ali bi isto tako mogao postati *erastes*, odnosno stariji partner u novoj vezi s mlađim muškarcem. Ti muškarci, dakle, nisu bili homoseksualci u suvremenom značenju tog pojma jer Grci nisu imali takve riječi niti zamisli. Možda je preciznije reći da su Grci prakticirali svojevrsnu biseksualnost, u kojoj je, barem za muškarce, spolna aktivnost s partnerima oba spola bila prihvaćena.⁴

Kada govorimo o razdoblju Rimskoga carstva važno je spomenuti kako Ciceron u svom djelu *O umjetnosti govorništva* prihvaća podjelu ljudskog roda na muški i ženski. Rimljani su prihvaćali samo muški i ženski spol te smatrali da partneri suprotnog spola moraju biti seksualno aktivni, kako to zahtjeva njihova priroda. Plinije je pak pisao da postoje i dvospolni ljudi. Rimljanima je homoseksualnost, iako zakonski nekažnjiva, bila odvratna jer je odstupala od normalnoga i smatrali su ju nedostojnom pravog Rimljana te ju nazivali *grčkim običajem*. Ovakva se društveno prihvaćena slika poimanja homoseksualnosti mijenja kada na povijesnu scenu stupa kršćanstvo.⁵

Homoseksualnost je poznata i kod svih primitivnih naroda i plemena te je kod nekih plemena bila toliko raširena da su se nenormalnim smatrali oni koji je nisu prakticirali. Kod nekih plemena bila je nužna kako bi se postalo članom zajednice, primjerice u Novoj Gvineji.⁶ Ondje su, u nekoliko kultura, spolni odnosi između muškaraca i dječaka adolescentske dobi bili važna društvena institucija obdarena kulturnim i religijskim značenjima, a predstavljali su važnu funkciju za obitelj i plemensku zajednicu.⁷

Mondimore tvrdi da se homoseksualnost tek u srednjem vijeku počela definirati kao grijeh i zločin i to zahvaljujući otkrivanju stoičkih rukopisa te njihovom shvaćanju seksualnosti koje je obilježeno postojanjem prirodne seksualnosti, odnosno one koja za cilj ima prokreaciju (razmnožavanje). Svaka seksualna aktivnost koja ne bi dovela do začeca, smatrala se pogrešnom i neprirodnom. Najvažniji mislilac ove tendencije postaje najutjecajniji filozof i skolastički teolog srednjega vijeka Toma Akvinski. On ovakvim težnjama daje teološku potporu te u svom monumentalnom djelu *Summa theologica* piše kako je upotreba spolnih organa u bilo koju svrhu osim u prokreativnu, bludna i grešna.

⁴ Usp. F. M. MONDIMORE, *Prirodna povijest homoseksualnosti*, str. 17. – 19.

⁵ Usp. L. ZORICA, Povijesni prikaz homoseksualnih osoba kao marginalizirane skupine, u: *Essehist*, 8 (2016.), str. 4.

⁶ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti, str. 249.

⁷ Usp. F. M. MONDIMORE, *Prirodna povijest homoseksualnosti*, str. 24.

U skladu s tim, strogo se osuđivao bilo koji oblik homoseksualne aktivnosti jer ona nije mogla rezultirati začecem. Valja i naglasiti da do 14. stoljeća nije došlo do zakonskih regulacija homoseksualnosti kojima bi se ona kažnjavala.⁸

Unatoč raširenom vjerovanju o predvodničkoj ulozi Crkve u proganjanju homoseksualaca, Crkva se uvijek protivila proglašavanju homoseksualnosti krivičnim djelom te isticala da se javni zakoni ne trebaju baviti takvom privatnom stvari nevažnom i za Crkvu i za društvo u cjelini.⁹

U razdoblju prosvjetiteljstva (17. i 18. stoljeće) dolazi do liberalizacije zakonodavstva koja se očituje i u *Napoleonovom kodeksu* u kojem se homoseksualnost ne smatra kriminalnim djelom.¹⁰ S druge strane, dominantno protestantske zemlje, poput Danske, Britanije i Njemačke su kriminalizirale sodomiju kao i većinski katolička Habsburška Monarhija. No, unatoč zakonskim regulacijama usmjerenih protiv homoseksualnosti, 19. stoljeće označava početak stvaranja zajedničkog homoseksualnog identiteta.¹¹ Već tada je Karl Heinrich Ulrichs tvrdio kako ne postoje stvari poput neprirodne ljubavi te da je priroda ondje gdje je istinska ljubav.¹²

Sredinom 20.st., događaji koji su uništili njemački pokret za emancipaciju homoseksualaca, položili su temelje njegova preporoda u Americi, a najvažnija institucija homoseksualne zajednice u razvoju bio je *gay bar*.¹³

Danas su veoma poznate tzv. *povorka ponosa*. Povorka ponosa naziva se još i parada ponosa, marš ponosa, festival ponosa ili *pride* te se smatra godišnjom proslavom ponosa LGBT zajednice. Radi se o urbanim marševima homoseksualaca koji obiluju šarenim bojama, veselom glazbom te odličnom zabavom istovremeno usmjerujući pažnju na svoje „probleme“. Povorka ponosa do sada su se odvijale u mnogim velikim gradovima Europe i svijeta. Europride je prvi put održan u Londonu 1992. godine, a na onome održanom 2007. godine sudjelovalo je više od 2 milijuna ljudi. Prva povorka Worldpride-a, velika međunarodna povorka ponosa, bila je u Rimu 2000. godine.¹⁴

Različiti pokreti otvoreno traže, a djelomično su i uspjeli, da se homoseksualnost prizna ravnopravnim stilom života onome u braku. Spolni odnosi među istospolnim

⁸ Usp. L. ZORICA, Povijesni prikaz homoseksualnih osoba kao marginalizirane skupine, str. 4.

⁹ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti, str. 249.

¹⁰ Usp. *Isto*

¹¹ Usp. L. ZORICA, Povijesni prikaz homoseksualnih osoba kao marginalizirane skupine, str. 5.

¹² Usp. *Isto*, str. 7.

¹³ Usp. F. M. MONDIMORE, *Prirodna povijest homoseksualnosti*, str. 95.

¹⁴ O događaju poznatom kao *stonvolska pobuna* koji se smatra početkom suvremenog LGBT – ovskog pokreta u svijetu, bit će govora u jednom od slijedećih naslova. Usp. *Isto*, str. 217.

¹⁴ Usp. <http://epoa.eu/europride/about-europride/> (stranica konzultirana 05. 06. 2020.)

partnerima trebali bi postati zajamčeno pravo, nešto časno i javno prihvatljivo. Ne bi ih se smjelo označiti kao etički prekršaj ili kao psihološku nastranost, premda taj stil života rađa, u ovim okolnostima, prenošenje smrtonosnog virusa.¹⁵

Jedan od ciljeva u borbi za potpuno izjednačavanje homoseksualnog partnerstva s brakom jest i pravo istospolnih parova na posvajanje djece. Oni nastoje da im se omogući svaki oblik posvajanja i svaku drugu odluku proglašavaju diskriminacijom i kršenjem ljudskih prava homoseksualaca.¹⁶ Zemlje u kojima je dozvoljeno posvajanje djece od strane homoseksualnih parova su: Švedska, Nizozemska, Andora, Španjolska, Kanada, Ujedinjeno Kraljevstvo (osim Sjeverne Irske), Južnoafrička Republika, Belgija, pojedini dijelovi SAD-a (Kalifornija, Massachusetts, New Jersey, New Mexico, New York, Ohio, Vermont, Washington (savezna država), Wisconsin i Washington, D.C.), pojedini dijelovi Australije (teritorij australskog glavnog grada i Zapadna Australija).¹⁷

Kako bismo bolje shvatili složenu povijest homoseksualnosti, a time i problematiku borbe za njihova prava, potrebno je poći od same terminologije i fenomena homoseksualnosti.

1.2. Terminologija homoseksualnosti

Mađarski liječnik Karl Benkert prvi je u znanost uveo pojam homoseksualnosti 1869. godine. On ju je definirao kao spolnu usmjerenost koja obuzete osobe čini tjelesno i duhovno nesposobnima da se normalno spolno uzbude i usađuje im se odbojnost prema drugom spolu, no privlačnosti vlastitoga spola ne mogu se oduprijeti.¹⁸

Od toga trenutka znanost se još više zanima i za sam fenomen homoseksualnosti:

- 1) neurolozi i fiziolozi ispituju biološku osnovu spolnog ponašanja istraživanjem funkcioniranja mozga i živčanog sustava;
- 2) bihevioristički znanstvenici pokazuju zanimanje za razvoj samog homoseksualnog identiteta;
- 3) psiholozi i psihijatri istražuju *prethodnike* spolnosti kod odraslih;
- 4) sociolozi i antropolozi proučavaju društveni kontekst homoseksualnosti;

¹⁵ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti, str. 241.

¹⁶ Usp. G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Zagreb, 2013., str. 269.

¹⁷ Usp. <http://www.crol.hr/> (stranica konzultirana 16.06.2020.)

¹⁸ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti, str. 245.

5) povjesničari ispituju povijesne kontekste i događaje koji oblikuju i naše stavove o homoseksualnosti;

6) zoolozi stavljaju naglasak na istospolno ponašanje životinja u kojem traže model ljudske homoseksualnosti;

7) evolucionistički biolozi raspravljaju o genetici te evoluciji same homoseksualnosti.

Sva ta nastojanja pokazuju kako je homoseksualnost složena stvarnost i nije ju lako definirati te je stoga teško pomiriti često divergentna gledišta brojnih znanstvenika u jedinstvenu sliku.

Ono što načelno možemo reći jest da je homoseksualnost ljudsko stanje koje se razvija poput većine drugih kompleksnih bihevioralnih pojava, kroz složeno miješanje mnogih ljudskih faktora – bioloških, psiholoških i društvenih.¹⁹

Sažeto možemo reći kako se kod homoseksualnosti radi o postojanju spolne privlačnosti i kontakata među osobama istog spola.

Smatra se kako u populaciji ima oko 4% homoseksualaca, a 40% osoba je nekad tijekom života imalo homoseksualno iskustvo.

Homoseksualnost može biti prolazna i prigodna kod djece i adolescenata, ili pri dužem boravku u institucijama bez heteroseksualnih objekata.

Važno je naglasiti kako fenomen homoseksualnosti ne možemo ispravno protumačiti ni shvatiti bez jasnog odnosa prema objektivnoj slici o čovjeku, kao osobi stvorenoj na sliku Božju, to jest u kontekstu istine o ljudskoj seksualnosti.²⁰

Sam pojam *homoseksualac* dovodi do pogreške reduciranja ljudi na njihovu sklonost.²¹ Stoga neki riječ *homoseksualnost* osjećaju kao opterećenu predrasudama i negativnim nabojem, pa se tako u posljednje vrijeme više upotrebljavaju nazivi *homofilija* ili *homotropija*, a na engleskom govornom području biva sve prisutnija riječ *gay* – da se tako otkloni negativna konotacija riječi.²²

¹⁹ Usp. F. M. MONDIMORE, *Prirodna povijest homoseksualnosti*, str. 9.

²⁰ Usp. T. MATULIĆ, Fenomenologija homoseksualnosti, u: *Vjesnik Đakovačke i srijemske biskupije* 132 (2004.) 6., str. 444.

²¹ Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkoga gledišta*, Split, 2003., str. 65.

²² Usp. M. SZENTMÁRTONI, Homoseksualnost: činjenice, teorije, ideologije, dileme, u: *Vjesnik Đakovačke i srijemske biskupije*, 132 (2004.) 6., str. 450.

Upravo sami homoseksualci te njihovi branitelji rado za sebe rabe pojam, *gay*, koji uključuje ponos osobe zbog svoje homoseksualnosti.²³ Odabir naziva komplicira se i zbog činjenice da postoje različiti oblici homoseksualnosti.²⁴

Homoseksualnost se kao naziv u nekim sredinama poistovjećuje s uranizmom (muška homoseksualnost) i pederastijom (analni koitus s dječakom ili mladim čovjekom).²⁵ Kada govorimo o definiciji homoseksualnosti iz nje svakako treba isključiti one oblike koji su unutar homoseksualnog stanja neobični ili nastrani, kao što su to pederastija, prostitucija, silovanje i drugi, kao što ni heteroseksualnost nije definirana po svojim devijantnim oblicima.²⁶

Danas se homoseksualnost ne smatra perverzijom već varijetetom spolnoga ponašanja, a homoseksualci rijetko traže liječenje.

Budući da u svakodnevnom govoru često poistovjećujemo homoseksualnu orijentaciju te homoseksualno ponašanje kroz slijedeći naslov nastojat ćemo istaknuti razlike između ta dva pojma.

1.3. Fenomen homoseksualnosti: homoseksualna orijentacija i homoseksualno ponašanje

Vrlo je važno razlikovati homoseksualnu sklonost i homoseksualnu praksu.²⁷ Mnogi su koji drže kako ponašanje nije uvijek pokazatelj usmjerenja, kao što se ni usmjerenje ne mora nužno prenositi u ponašanje. J. Money i A. A. Ehrhardt tvrde kako su sve rasprave o homoseksualnosti izložene riziku da postanu prave igre riječi ne utvrdi li se već od početka upravo ta razlika između homoseksualnosti kao čina te homoseksualnosti kao trajnog stanja sklonosti i erotske predanosti.²⁸

Možemo s pravom reći kako homoseksualna osoba ima psihoseksualnu strukturu koja je specifična te je na seksualnom planu usmjerena prema osobi istoga spola. Homoseksualna osoba nije samo ona koja se upušta u homoseksualnu praksu već i ona koja prema takvim činima osjeća sklonost ili potrebu.²⁹ No, čini nam se važnim upozoriti

²³ Usp. P. ŠOLIĆ, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, Split, 2002., str. 64.

²⁴ Usp. M. SZENTMÁRTONI, *Homoseksualnost: činjenice, teorije, ideologije, dileme*, str. 450.

²⁵ *Homoseksualnost*, u: Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2002., str. 617. – 618.

²⁶ Usp. V. VALJAN, *Moral spolnosti, braka i obitelji*, Sarajevo, 2002., str. 158 – 159.

²⁷ Usp. *Isto*, str. 450.

²⁸ Usp. V. VALJAN, *Moral spolnosti, braka i obitelji*, str. 157.

²⁹ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, *Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti*, str. 246.

na to kako je bolje izbjegavati da se riječ *homoseksualan* rabi kao imenica koja označava osobu, već da se rabi kao pridjev koji opisuje ponašanje određene osobe, odnosno misli, osjećaje i žudnje.³⁰

Prema tome ne postoje homoseksualci, nego samo ljudi s istospolnim sklonostima. Ne smijemo i ne možemo čovjeka poistovjetiti s njegovim poremećajem koji je izvanjski, a dotična mu osoba stoji nasuprot. Poremećaj ne određuje i ne definira identitet osobe, čak ni kad se uopće ne može odvojiti od njega, kao ni od neke druge bolesti.³¹

Takozvano homoseksualno usmjerenje (identitet) ne uzrokuje samo po sebi medicinske probleme, to može samo tipično homoseksualno ponašanje. Slično, želja za alkoholom nije po sebi štetna, štetno je samo stvarno opijanje.³² Ono što nazivamo homoseksualnim životnim stilom u velikoj je mjeri način života konstituiran oko neobuzdane seksualnosti. On je snažnije usmjeren prema spolnom užitku u svim svojim mogućim oblicima negoli je to ispravan životni stil heteroseksualaca.³³

Budući da smo ukratko prikazali distinkciju između homoseksualnog ponašanja i homoseksualne orijentacije, smatramo važnim na ovom mjestu upozoriti i na različite vrste homoseksualnosti. Upravo razlikovnost u vrsti homoseksualnosti određene osobe može odrediti hoće li pojedina osoba koja se osjeća homoseksualno gajiti iste osjećaje kroz cijeli život ili se pak radi samo o specifičnoj životnoj fazi.

1.4. Vrste homoseksualnosti

Sama homoseksualnost može biti prisutna u različitim oblicima i stupnjevima te nije dovoljna samo gesta ili homoseksualna privlačnost da bi se moglo reći kako je određena osoba homoseksualac. Analiza homoseksualne orijentacije vrši se unutar sveobuhvatnog pogleda cijele osobnosti.³⁴

U nastavku ćemo govoriti o tri oblika ili vrste homoseksualnosti. Radi se o razvojnoj, prolaznoj te specifičnoj ili konstitutivnoj homoseksualnosti.

³⁰ Usp. R. COHEN, *Iskorak iz homoseksualnosti*, Zagreb, 2012., str. 46.

³¹ Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkog gledišta*, str. 64.

³² Usp. J. B. SATINOVER, *Homoseksualnost i politika istine*, Zagreb, 2011., str. 45.

³³ Usp. Isto, str. 52 – 53.

³⁴ Usp. H. ZOLLNER, Teškoće i devijacije na afektivno – seksualnom području posvećenih osoba, u: J. Bošnjaković (prir.), *Izgrađivati zrelu osobnost za plodne međuljudske odnose*, Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog simpozija održanog 17. – 18. listopada 2014. godine na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Đakovo, 2014., str. 182. – 183.

Evolutivna ili razvojna homoseksualnost pokazuje se prije i za vrijeme puberteta upravo zbog instinktivnog straha prema osobama drugog spola i zbog veće blizine istog spola, zbog nesigurnosti u dodirima i ophođenju s osobama drugog spola, itd. To nije prava homoseksualnost jer redovito prelazi u heteroseksualno ponašanje.

Prigodna ili prolazna homoseksualnost pojavljuje se samo povremeno jer je izazvana posebnim okolnostima kao što je npr. dugo boravljenje s osobama istog spola i bez prilike susreta s osobama drugog spola. Može biti izazvana osamljenošću, napuštenošću i ambijentalnim okolnostima. Promjenom ambijenta brzo se nadilazi jer i nije plod ljudske osobne strukture već socijalnih uvjetovanosti.³⁵

Posebna, specifična ili konstitutivna homoseksualnost ostvaruje se kada duševno i tjelesno odrastao muškarac ili žena koji žive u normalnim okolnostima pokazuju posebnu homoseksualnu sklonost prema istom spolu. Ta sklonost može biti toliko jaka da dotična osoba i ne pomišlja na osobu drugoga spola, za nju drugi spol ne dolazi u obzir, a može joj biti i odvratan. Tada je riječ o pravoj, temeljnoj, istinskoj, stalnoj i isključivoj homoseksualnosti.³⁶ Kod takve homoseksualnosti u prvom je planu spolna aktivnost radi užitka, interes je usredotočen na tijelo, seks i užitak.³⁷

Potrebno je naglasiti kako se većina studija o homoseksualnosti usredotočuje na muške homoseksualce iz dva razloga: lezbijska homoseksualna praksa je manje rizična nego ona muška te lezbijke nisu toliko promiskuitetne kao muški homoseksualci.³⁸

Rasprave vezane uz fenomen homoseksualnosti često se dotiču i razloga zbog kojeg osoba postaje homoseksualna. Kroz sljedeći naslov ukratko ćemo prikazati različite moguće uzroke homoseksualnosti, koji se često spominju kod raznih autora.

³⁵ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, *Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti*, str. 346.

³⁶ Usp. *Isto*, str. 347.

³⁷ Usp. P. ŠOLIĆ, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, str. 71.

³⁸ Usp. J. B. SATINOVER, *Homoseksualnost i politika istine*, str. 44.

1.5. Mogući uzroci homoseksualnosti

Budući da postoji veliko neslaganje oko samog uzroka homoseksualnosti, većina se autora ipak slaže da je homoseksualnost plod različitih čimbenika te da ih možemo podijeliti na:

- biološke,
- psihološke i
- uzroke društvene naravi.

Uzroci biološke naravi – Neki smatraju da je homoseksualnost genski uvjetovana - iako, vrlo su rijetke osobe s genskim uzrocima homoseksualnosti.³⁹ Razni hormoni također spadaju u biološke uzroke, a oni bi mogli utjecati na pojavu homoseksualnosti u smislu da bi ona ovisila o prisutnosti ženskih sekundarnih hormona u muškarcu i muških u ženi. Studije Simona LeVaya iz 1991. godine o usporedbi hipotalamičke jezgre kod gay i ne-gay muškaraca su donijele zaključak kako je spolno dimofna jezgra (INAH3) manja u gay nego u ne-gay muškaraca. To je prva opisana razlika u strukturi mozga između heteroseksualnih i homoseksualnih muškaraca.⁴⁰ Nasuprot tome, dva istaknuta genetičara, Paul Billings i Jonathan Beckwith pišu kako LeVay nije mogao stvarno biti siguran o spolnim aktivnostima svojih ispitanika jer su bili mrtvi. Prema njima, njegov plan istraživanja i uzorak ispitanika nije omogućio drugima da utvrde je li spolno ponašanje, uporaba droga ili povijest bolesti bilo povezano sa zapaženim razlikama.⁴¹ Na koncu, i sam LeVay 1994. godine u jednom intervjuu upozorava na opasnost krivog tumačenja njegovih otkrića te tvrdi kako nije našao genetski uzrok zašto je netko gay.⁴²

Uzroci psihološke naravi - prije su gotovo svi, a i danas mnogi liječnici smatraju homoseksualnost smetnjom u razvoju djeteta i mlada čovjeka. Imamo i bivše homoseksualce koji pripovijedaju o svojim nekadašnjim homoseksualnim osjećajima, ali ponekad su im, kažu, bile privlačne osobe suprotnog spola. Freud se po pitanju uzroka homoseksualnosti nije opredijelio već je istovremeno zauzimao više stajališta, tvrdeći kako i urođene sklonosti i psihoseksualni razvoj zajedno djeluju pri određivanju spolnog

³⁹ Usp. S. VULETIĆ, *Bioetika, Scripta ad usum privatum*, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Akademski godina 2014./2015., str. 32.

⁴⁰ Usp. F. M. MONDIMORE, *Prirodna povijest homoseksualnosti*, str. 108.

⁴¹ Usp. J. B. SATINOVER., *Homoseksualnost i politika istine*, str. 69.

⁴² Usp. R.R. REILLY, *Kako gay postaje ok. Kako racionalizacija homoseksualnoga ponašanja dovodi do sveopće promjene*, Split, 2016., str. 166.

usmjerenja.⁴³ Također homoseksualni osjećaji mogu biti posljedica trauma iz djetinjstva, povrede koje nikada nisu zaliječene. Oni su reparativni nagon za ispunjenjem homoemocionalnih i homosocijalnih potreba iz djetinjstva te nesvjestan nagon za povezivanjem s roditeljem ili vršnjakom istog spola.⁴⁴ Slično tvrdi i C. G. Jung kada homoseksualnost naziva neizgrađenim i potisnutim čimbenikom muškosti u muškarcu.⁴⁵ Pored svih čimbenika, čini se kako važnu ulogu ima upravo odnos s ocem.

Uzroci društvene naravi – Jedan od glavnih društvenih čimbenika koji potiču homoseksualnost jest sve slobodnija erotska literatura i pornografija. Otvoreno se piše i promiče homoseksualnost o kojoj se piše i govori kao o estetici, a ne kao devijaciji i nenormalnosti.⁴⁶ Dr. Jeffrey Satinover tvrdi kako na učestalost homoseksualnosti utječu i običaji. Tamo gdje se homoseksualnost prihvaća i ohrabruje veća je učestalost, dok se učestalost smanjuje tamo gdje se homoseksualnost odbacuje.⁴⁷ Čak je i Alfred Kinsey umanjivao značaj bioloških faktora, a isticao ulogu kulture i socijalizacije pri razvoju modela homoseksualnih i heteroseksualnih odnosa.⁴⁸ Većina škola, fakulteta i sveučilišta diljem svijeta poučavaju djecu i mlade da su homoseksualne osobe rođene kao takve i da se ne mogu promijeniti. Kulturno indoktriniranje povodljivih mladih ljudi u vrijeme kada su zbunjeni glede svoje seksualne orijentacije također je važan društveni čimbenik. Značajnu ulogu imaju i mediji. Pokret za prava homoseksualaca te medijske promocije i „stručnjaci“ govore nam da je homoseksualnost prirodna i normalna.⁴⁹ Časopisi namijenjeni mladima, poput časopisa *Bravo*, *Girl* i *Popcorn* svaku vrstu spolne razuzdanosti predstavljaju kao normalnu zabavu.⁵⁰

U borbi za prava veliku ulogu ima i broj ljudi koji čini određenu grupaciju. Na temelju statističke zastupljenosti određene grupe ljudi traže svoja prava za koja smatraju da su zakinuti. Sljedeći naslov donosi statističku zastupljenost homoseksualne populacije u svijetu i Hrvatskoj.

⁴³ Usp. F. M. MONDIMORE, *Prirodna povijest homoseksualnosti*, str. 95.

⁴⁴ Usp. R. COHEN, *Iskorak iz homoseksualnosti*, str. 57.

⁴⁵ Usp. G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, str. 239.

⁴⁶ Usp. P. ŠOLIĆ, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, str.84.

⁴⁷ Usp. R.R. REILLY, *Kako gay postaje ok.*, str. 166.

⁴⁸ Usp. F. M. MONDIMORE, *Prirodna povijest homoseksualnosti*, str. 87.

⁴⁹ Usp. R. COHEN, *Iskorak iz homoseksualnosti*, str. 90-91.

⁵⁰ Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Split, 2010., str. 110.

1.6. Statistička zastupljenost homoseksualne populacije

Mnoge interesne skupine te političari često barataju različitim i preuveličanim brojkama osoba koje se smatraju homoseksualnima, a da je za te brojke teško naći ozbiljne izvore. Reprezentativna ispitivanja koja su provedena u zapadnim zemljama tvrde kako homoseksualci čine 1 do 3 % ukupnog broja stanovnika.⁵¹

Alfred Kinsey u svom djelu *Sexual Behavior in the Human Male*⁵² donosi kontroverznu statistiku od 10 %. Radi se o tome da je kroz anketiranje koje je proveo zaključio kako je 10 % muškaraca bilo više ili manje homoseksualno tijekom najmanje tri godine u dobi od 16 do 55 godina. To se često izvlačilo iz konteksta i tumačilo se da je 10% muškaraca isključivo homoseksualno. Brojevi zapravo govore o homoseksualnim kontaktima koje u adolescenciji imaju i poneki muškarci koji su u odrasloj dobi isključivo heteroseksualni – dakle, ne radi se o postotku homoseksualnih osoba.⁵³

Nedavna anketa *Društvena organizacija seksualnosti*⁵⁴ također jasno ukazuje kako je ogromna većina mladih koji su u određenom vremenu usvojili homoseksualnu praksu, kasnije istu odbacila.⁵⁵ Otprilike u isto vrijeme pojavio se izvještaj⁵⁶ zasnovan na 35 000 ljudi anketiranih 1992. godine u Americi. Izvještaj donosi kako se 7.1% ispitanih muškaraca i 3.8% žena izjasnilo o izvjesnom tipu spolnog kontakta s partnerom istog spola od puberteta pa nadalje. No, postotak osoba koje su prijavile spolni kontakt s partnerom istog spola u posljednjih godinu dana pada na 2.7% za muškarce, odnosno 1.3% za žene. Ti posljednji podatci približno odgovaraju postocima osoba koje sebe doživljavaju kao homoseksualne osobe.⁵⁷

Njemačka udruga za promicanje prava pojedinaca LGBT orijentacije (LSVD) također pretpostavlja da između 2.7 i 1.1% muškaraca živi isključivo homoseksualnim načinom života.⁵⁸

Kroz sljedeći naslov prikazat ćemo fenomene koji su često povezani uz stvarnost homoseksualnosti, ali koji se pak ne smiju poistovjećivati s istom.

⁵¹ Usp. G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, str. 237.

⁵² Usp. A. C. KINSEY, W. B. POMEROY, C. E. MARTIN, P. H. GEBHARD, *Sexual Behavior in the Human Male*, W. B. Saunders, Philadelphia, 1948., str. 651.

⁵³ Usp. F. M. MONDIMORE, *Prirodna povijest homoseksualnosti*, str. 86. – 87.

⁵⁴ Usp. E. L. GOLDMAN, *Psychological Factors Generate HIV Resurgence in Young Gay Men*, *Clinical Psychiatry News*, 1994., str. 5.

⁵⁵ Usp. J. B. SATINOVER., *Homoseksualnost i politika istine*, str. 19.

⁵⁶ Usp. E. O. LAUMAN, J. H. GAGNON, R. T. MICHAEL, S. MICHAELS, *The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States*, Chicago, 1994.

⁵⁷ Usp. F. M. MONDIMORE, *Prirodna povijest homoseksualnosti*, str. 89.

⁵⁸ Usp. G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, str. 237.

1.7. Fenomeni povezani uz homoseksualnost: homoseksualna pedofilija, efebofilija, androfilija i pederastija

Jedini oblik spolnoga izražavanja za koje mi kao društvo pokazujemo nimalo snošljivosti jest taj kada se odrasli upuštaju u seks s djecom, a to zovemo pedofilijom.⁵⁹

Pedofilija spada u skupinu seksualnih poremećaja i poremećaja spolnog identiteta te se opisuje kao seksualna aktivnost odrasle osobe u odnosu na dijete (13 godina ili mlađe), ili se odnosi na osobu barem 5 godina stariju od djeteta, a da nije punoljetna pred zakonom.⁶⁰

Literatura razlikuje dva osnovna oblika ovog devijantnog seksualnog ponašanja: pedofiliju - sklonost odrasle osobe prema djeci u dobi od prve do otprilike trinaeste godine i *efebofiliju* (odnosno *hebofiliju*) - poremećaj seksualne sklonosti prema maloljetnicima od 13. godine života do punoljetnosti.⁶¹

Pederastija je pak poseban naziv za seksualno zlostavljanje dječaka (do 13. godine života) od strane odraslog muškarca.

Pojam androfilija ili androfili se odnosi na homoseksualne osobe koje osjećaju privlačnost prema zrelim mlađim muškarcima, najčešće u dobi između 20 i 25 godina.⁶²

Želimo staviti naglasak na povezivanje homoseksualnosti i pedofilije. Nije svaki homoseksualac pedofilan, međutim homoseksualne osobe su trostruko češće pedofili od heteroseksualnih.⁶³ No, istina je i da većina homoseksualaca nisu pedofili.⁶⁴

Slično kao i homoseksualnost, i pedofilija potječe iz povreda u djetinjstvu te poremećenih odnosa.⁶⁵ Dijagnostika mora uzeti u obzir prethodno spominjani kulturološki i pravni okvir. Poremećaj se javlja uglavnom u doba adolescencije, u vrijeme konačnog definiranja spolnog identiteta zbog genitalne zrelosti i sposobnosti za spolni život, iako ga osoba nekad postane svjesna tek u srednjoj dobi.⁶⁶

⁵⁹ Usp. J. B. SATINOVER., *Homoseksualnost i politika istine*, str. 53.

⁶⁰ I. ŠTENGL, Seksualno zlostavljanje maloljetnika - mogući profil pedofiliji sklone osobnosti klerika, u: *Bogoslovska smotra* 82 (2012.) 2., str. 349.

⁶¹ Usp. Isto, str. 349. - 350.

⁶² Usp. <https://www.udruga-bas.hr/index.php/aktualno/item/107-postoji-li-veza-homoseksualnosti-i-pedofilije/107-postoji-li-veza-homoseksualnosti-i-pedofilije> (stanica konzultirana 17.03. 2020.)

⁶³ Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkoga gledišta*, str. 112.

⁶⁴ Usp. J. B. SATINOVER., *Homoseksualnost i politika istine*, str. 53.

⁶⁵ Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkoga gledišta*, str. 112.

⁶⁶ Usp. I. ŠTENGL, Seksualno zlostavljanje maloljetnika - mogući profil pedofiliji sklone osobnosti klerika, str. 349. - 350.

Važno je spomenuti kako pokret normalizacije homoseksualnosti slijedi i pokret normalizacije svih oblika seksualnosti, izričito uključujući i pedofiliju. Tako postoji Sjevernoamerička udruga ljubavi između odraslih muškaraca i dječaka (NAMBLA), koja promiče homoseksualnu pedofiliju kao prihvatljivi oblik seksualnog ponašanja te društvenu osudu pedofilije smatra škodljivom i proizvoljnom. Argumente za svoje teze pronalaze u prirodnosti, normalnosti, nepromjenjivosti i rasprostranjenosti pedofilije – vidimo kako su isti ti argumenti oni koji su se koristili za potporu homoseksualnosti.⁶⁷

Stavovi protiv pedofilije također će se ubrzo naći pod širokim društvenim napadom. Primjer donosi časopis *The New Republic* koji je objavio recenziju filma *Chicken-hawk* (Pile – jastreb). Sam naslov filma sleng je za pedofile koji love djecu s kojom žele imati spolni odnos. Autorica u toj recenziji poriče da je zamisao o uzajamnoj suglasnosti između dječaka od 12 godina i starijih muškaraca nužno nerazumna, te razmatra pedofilsko stajalište o tome da su zakoni o dobi za pristanak vjerojatno nastavak obrane dječje zakonske autonomije te je stoga potrebno razmotriti mogućnost ozakonjenja njihovih osjećaja.⁶⁸

Upravo u tim nastojanjima vidimo i svu težinu problema modernog govora o ljudskim pravima koji kao da postaje govor o ozakonjenju svake i svakakve želje koja se može pojaviti kod nekog pojedinca.

U tekstu koji slijedi nastojat ćemo prikazati snažne svjetske i hrvatske udruge koje preuzimaju vodeću ulogu u borbi za prava homoseksualnih manjina.

1.8. Najreprezentativnije homoseksualne udruge

U naše vrijeme se s pravom govori o homoseksualnom pokretu i kulturi jer u svijetu postoje mnogi gay i lezbijski pokreti i udruženja koja imaju svoje centre, klinike, osiguranja, sportske centre, učilišta i drugo.

Diljem svijeta LGBT udruge započele su agresivnu kampanju za svoja prava. Svjedoci smo te kampanje danas i u Hrvatskoj kada javno napadaju i prozivaju sve one koji se s njima ne slažu.⁶⁹ Dvije najpoznatije homoseksualne udruge u Hrvatskoj su *Kontra* (osnovana 1997. kao nevladina organizacija koja promovira ljudska prava lezbijki i biseksualnih žena⁷⁰) te *Iskorak* (nevladina udruga za prava seksualnih i rodnih manjina,

⁶⁷ Usp. J. B. SATINOVER, *Homoseksualnost i politika istine*, str. 54.

⁶⁸ Usp. *Isto*, str. 57.

⁶⁹ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, *Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti*, str. 250.-251.

⁷⁰ Usp. www.kontra.hr. (stranica konzultirana 15. 05. 2020.)

osnovana 2002.⁷¹). Te udruge proslavile su se i organiziranjem prve gay parade u Zagrebu 2002. godine, koja je u hrvatskim medijima dobila velik publicitet, a u kojoj je marširao i tadašnji ministar unutarnjih poslova Šime Lučin.⁷²

Udruge zastupaju mišljenje da je homoseksualnost alternativa heteroseksualnosti te traže potpunu slobodu u seksualnom ponašanju. Brane prava homoseksualnih osoba na svim razinama, traže da budu javno i pravno priznati u društvu i kao takvi poštovani i vrednovani.

Prema tim udrugama homoseksualnost nikako nije neistraženo ljudsko stanje, nego jednako vrijedna varijacija ljudske seksualnosti, kao što je i heteroseksualnost. Takav stav potvrđuju i Svjetska zdravstvena organizacija kao i Hrvatsko psihijatrijsko društvo te Hrvatska liječnička komora.

Traženje medicinskih i psiholoških uzroka sugerira da se radi o bolesti ili anomaliji, a to je protivno nizu međunarodnih i nacionalnih propisa koji reguliraju zabranu diskriminacije kao i pravo na potpunu i točnu informaciju.⁷³

Koliko su udruge aktivne i uporne u provođenju svojih uvjerenja svjedoči i primjer iz 2005. godine, a odnosi se na reakciju vezanu uz udžbenik katoličkog vjeronauka u čijim metodičkim uputama nastavne cjeline koja obrađuje temu ljudske seksualnosti stoji: *razgovor o cjelovitom značenju i odnosu pojmova ljubav i seks i prosudba pogrešnih oblika seksualnosti (homoseksualnost, prostitucija, incest, transvestiti)*. Udruge Kontra i Iskorak uputile su pritužbe na taj i takav sadržaj udžbenika te je Ministarstvo znanosti i obrazovanja na taj prigovor odgovorilo tako što je 2005. godine u tom istom udžbeniku riječ *pogrešan* zamijenjena riječju *grešan*. Program koji je pak donešen 2006. godine ne donosi izravnu diskriminaciju seksualnih manjina, ali ipak stavlja naglasak na ljudsku heteroseksualnost, što se dalje razlaže na izrazito diskriminativan način⁷⁴, prema shvaćanju udruga.

Nadalje, udruge Kontra i Iskorak su 9. listopada 2009. godine uputile Otvoreno pismo Vladi Republike Hrvatske da podrži *Prijedlog Obiteljskog zakona* što ga predlaže Ministarstvo rada i socijalne skrbi jer se u njemu reguliraju određena prava koja se odnose na životne zajednice osoba istoga spola. Pismom ukazuju Vladi kako bi tim zakonom Republika Hrvatska pokazala kako (uvažavanjem čitavog niza dokumenata i preporuka

⁷¹ Usp. www.iskorak.hr. (stranica konzultirana 15. 05. 2020.)

⁷² Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti, str. 251.

⁷³ Usp. S. JURAS, *Izveštaj o stanju ljudskih prava i rodnih manjina u 2010. godini*, Zagreb, 2011., str. 43. – 44.

⁷⁴ Usp. *Isto*, str. 43.

Ujedinjenih naroda, Europske unije i Vijeća Europe) teži transformaciji u suvremenu demokratsku građansku državu.⁷⁵ Riječ je, dakako, o pravnom promicanju homoseksualnih formalnih zajednica te o promicanju homoseksualnosti kao društveno poželjnog ponašanja od strane državne vlasti, što je pak izravno upereno protiv dobra obitelji.⁷⁶

Ako se dublje pogleda, homoseksualci i navedene udruge zapravo traže posebna prava ili pak privilegije, što im naša Vlada omogućuje ili u čemu ih podržava.

U Hrvatskoj je obitelj pod posebnom zaštitom *Ustava*, pa bi se stoga zahtjev da se u *Obiteljskom zakonu* donesu odredbe kojima bi se regulirao i "brak" istospolnih osoba zapravo mogao nazvati i protustavnim.⁷⁷

Moguće je kako današnja javna agresivnost homoseksualaca proizlazi upravo iz njihove frustracije i svijesti da, ipak, nisu u pravu. Moguće je i da sami nisu svjesni kako traženjem svojih "prava" obezvrjeđuju i degradiraju stvarna prava osobe, kao i ona braka i obitelji, što ni jedno društvo ne bi smjelo dopustiti. Logično je da zdravo društvo i pametna vlast cijene čovjeka, promiču zdrav i produktivan odgoj mladih generacija te daju svaku potporu brakovima i obiteljima, koje su zdrava podloga za obnavljanje pučanstva te prosperiteta svakog društva i naroda.⁷⁸

Kroz drugi dio ovog rada nastojat ćemo prikazati koja to prava traže homoseksualne udruge u cijelom svijetu te na temelju čega to čine.

⁷⁵ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti, str. 251.

⁷⁶ Usp. *Isto*, str. 252.

⁷⁷ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti, str. 252..

⁷⁸ Usp. *Isto*, str. 254.

2. PRAVNE TENDENCIJE ZASTUPANJA HOMOSEKSUALNIH PRAVA KAO SLOBODE IZBORA

Zapadna kultura s pravom promiče osobna prava svakog čovjeka, a to s druge strane potiče i homoseksualce na traženje društvenog priznanja svog stanja.⁷⁹

Pripadnici radikalnih homoseksualnih manjina su uspjeli u nekoliko desetljeća za svoje posebne interese prisvojiti terminologiju ljudskih prava te uništiti prvobitno značenje te terminologije.⁸⁰

U tom smislu prikazujemo *Povelju o seksualnim i reproduktivnim pravima* kao svojevrsan manifest homoseksualnih grupacija te u svjetlu toga promišljamo „pravo“ na brak i izvanbračnu zajednicu. Ujedno ćemo prikazati društvenu zauzetost tih udruga u manifestacijskim kampanjama i njihov praktični utjecaj na redefiniranje koncepata spolnog i rodnog identiteta (*gender* ideologija).

2.1. *Povelja o seksualnim i reproduktivnim pravima*

Godine 1995. generalna skupština organizacije *International Planned Parenthood Federation* (IPPF) prihvatila je *Povelju o seksualnim i reproduktivnim pravima*⁸¹ – ključni strateški dokument globalne revolucije prava.

Međunarodna federacija za planirano roditeljstvo (IPPF) dio je kulturnog pokreta koji je slobodnu ljubav, pristup kontracepciji, pobačaju te oplodnji *in vitro* preinačio u prava. IPPF osnovala je Margaret Sanger 1952. godine te danas broji oko 150 udruga obiteljskog planiranja u više od 180 zemalja. Udruženje je radikalno permisivno, između ostalog i borac za temeljno pravo na *nerizični* pobačaj i za slavljenje seksualne raznolikosti.⁸²

Povelja je prevedena na mnoge jezike, proširena je diljem svijeta te donosi vlastito tumačenje dvanaest prava iz *Univerzalne deklaracije o pravima čovjeka* iz 1948. i drugih instrumenata međunarodnog prava. Cilj IPPF-ove Povelje je dokazati da ugovori,

⁷⁹ Usp. V. VALJAN, *Moral spolnosti, braka i obitelji*, str. 156.

⁸⁰ Usp. G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, str. 260.

⁸¹ Na hrvatskom jeziku, dostupna na poveznici: https://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_sexual_rights_declaration_bosnian.pdf. (stranica konzultirana 16. 06. 2020.)

⁸² Usp. <http://hrsvijet.net/index.php/137-arhiva-stari-hrsvijet-net-1/26466-lidija-paris-ippf-i-povelja-o-seksualnim-i-reproduktivnim-pravima> (stranica konzultirana 16. 06. 2020.)

sporazumi i deklaracije UN-a u pitanjima ljudskih prava neodjeljivo sadrže program seksualnih i reproduktivnih prava upravo onako kako ih tumači IPPF.

Uz navedeno, cilj je aktivistima pružiti sredstva za prokazivanje navodnih kršenja seksualnih i reproduktivnih prava u svijetu te im omogućiti uvid u napredovanje državnih vlasti u ostvarivanju njihovih programa. Naravno, navodna kršenja zapravo i ne postoje, budući da seksualna i reproduktivna prava nisu ušla u međunarodno pravo.⁸³ Ovdje ćemo prikazati neka od opće priznatih prava koja Povelja tumači na sebi svojstven način:

Pravo na slobodu i sigurnost osobe po IPPF-u uključuje slobodu kontroliranja i uživanja u svom seksualnom i reproduktivnom životu u onoj mjeri u kojoj to ne krši prava partnera (seksualno zlostavljanje, nasilje).

IPPF tumači i *pravo na jednakost i slobodu od bilo koje vrste diskriminacije* tako da promiče zakone koji zabranjuju diskriminaciju manjina, napose homoseksualnih. Prema logici tumačenja IPPF-a čini se kako se svako moralno naučavanje te duhovno praćenje koje ograničuje seksualnu slobodu protivi *pravu na slobodu mišljenja*.

Pravo na prigovor savjesti IPPF ograničava samo na slučajeve kada liječnik ili medicinska sestra, koji odbiju pružiti usluge kontracepcije ili pobačaja, pacijenta mogu usmjeriti prema nekome tko to može učiniti. Mladi, nadalje, moraju moći zahtijevati *pravo na informaciju i obrazovanje* kako bi imali pristup cjelovitom spolnom informiranju i obrazovanju, što znači i svim tehnikama kontracepcije, medicinski potpomognute prokreacije, sterilizacije i pobačaja.

Pravo na korištenje znanstvenih dostignuća postaje pravo pristupa svim kontracepcijskim i abortivnim tehnologijama i tretmanu neplodnosti.

Pravo na slobodu udruživanja i političko sudjelovanje tumači se u korist progiranja organizacija koje žele utjecati na politiku na način koji se protivi IPPF-u, a to se odnosi na pokret za život i obitelj te na institucije kao što je Katolička Crkva.

Pravo na slobodu od mučenja i zlostavljanja i pravo na zdravstvene usluge i zdravstvenu skrb Povelja pojašnjava na način da takve usluge moraju uključivati sve opcije, da moraju biti financijski i geografski dostupne, povjerljive te da moraju poštivati dostojanstvo i udobnost korisnika. Dostojanstvo ljudske osobe globalna kultura tumači na način da je sve što se protivi slobodi izbora zapravo protivno dostojanstvu ljudske osobe.⁸⁴

⁸³ Usp. <http://hrsvijet.net/index.php/137-arhiva-stari-hrsvijet-net-1/26466-lidija-paris-ippf-i-povelja-o-seksualnim-i-reproduktivnim-pravima> (stranica konzultirana 16. 06. 2020.)

⁸⁴ Usp. *Isto*

IPPF nastoji motivirati militantne nevladine organizacije da vrše pritisak na vlade kako bi primijenile seksualna i reproduktivna prava. Nudi im i način djelovanja podijeljen u dvije etape. Prva etapa sastoji se od dijagnosticiranja zakonodavstva, politike i prakse određene zemlje: jesu li permissivne ili restriktivne i protivne ciljevima navedenim u Povelji? U drugoj etapi pozivaju se nevladine organizacije da identificiraju svoje akcijske prioritete u određenoj zemlji.

Prvenstveni cilj Povelje je dati moralni legitimitet seksualnim i reproduktivnim pravima. Na taj način radikalno se redefinira etika. Nevladina organizacija kao što je IPPF nema pravni legitimitet da bi na državnim razinama primijenila svoje tumačenje prava, ali bilo bi neodgovorno i naivno podcjenjivati dugoročni utjecaj stalnog pritiska lobija seksualnih i reproduktivnih prava na države i na međunarodno pravo.⁸⁵

Tekstom koji slijedi nastojat ćemo ukratko prikazati prava koja homoseksualne udruge smatraju najvažnijima te u kojima smatraju da su zakinuti te predočiti stanje u Republici Hrvatskoj s obzirom na pravo na brak i izvanbračnu zajednicu, odnosno posvajanje djece.

2.2. „Pravo na brak i izvanbračnu zajednicu“

U današnje vrijeme vodi se žestoka borba za potpuno pravno izjednačavanje istospolnog partnerstva s brakom. Homoseksualne osobe traže podršku i prihvaćanje što se vidi iz njihove želje da im veze budu zakonski priznate kao brak i da im bude dopušteno posvajati djecu. Oni, nadalje, zahtijevaju da svi priznaju legitimnost njihovih čina.⁸⁶ Moguće je da takvim nastojanjima ide u prilog i percepcija modernog braka u kojoj brak prvotno pomaže ostvarenju i ispunjenju osobnih potencijala i očekivanja te artikuliranju osobne individualnosti, dok je tradicionalni brak bio više komunitarnog karaktera i u funkciji djece i društva.⁸⁷

Genetika i biologija pridružile su se depatologizaciji homoseksualnosti kako bi mogle ponuditi kredibilitet tvrdnji da je homoseksualnost nepromjenjivo stanje. Mnogi vjeruju kako je upravo ta tvrdnja, odnosno homoseksualnost kao genetska osobina i argument koji sam po sebi opravdava homoseksualni brak.⁸⁸

⁸⁵ Usp. <http://hrsvijet.net/index.php/137-arhiva-stari-hrsvijet-net-1/26466-lidija-paris-ippf-i-povelja-o-seksualnim-i-reproduktivnim-pravima> (stranica konzultirana 16. 06. 2020.)

⁸⁶ Usp. R.R. REILLY, *Kako gay postaje ok.*, str. 19.

⁸⁷ Usp. S. SMOLJO, *Obitelj – povlašteno mjesto razvijanja zdrave ljudske osobnosti*, u: J. Bošnjaković (ur.), *Izgrađivati zrelu osobnost za plodne međuljudske odnose*, str. 26.

⁸⁸ Usp. R.R. REILLY, *Kako gay postaje ok.*, 2016., str. 166.

Mediji pokušavaju stvoriti dojam da su ljudsko pravo na brak te sve privilegije povezane s tim pravom postigle svoj cilj, no ipak nije tako. Samo su 4 od 27 država Europske unije do 2012. izjednačile homoseksualni *brak* s brakom između muškarca i žene, dok je na cijelom svijetu to učinilo svega 7 država.⁸⁹ Podršku među građanima Europske unije istospolni brakovi imaju najviše među građanima Nizozemske (82%), Švedske (71%), Danske (69%), Španjolske (66%), Belgije (65%), Luksemburga (58%), Njemačke (52%) i Češke (52%).⁹⁰

Izjednačavanje homoseksualnih veza s brakom je neravnopravno ponašanje jer zajednica dva muškaraca ili dvije žene nije i ne može biti brak.⁹¹ Takvo izjednačavanje stvara temeljnu izmjenu pojmova i pravne institucije braka i obitelji. Brak ne postoji zahvaljujući državi, već ga ona sukladno *Općoj deklaraciji o pravima čovjeka* iz 1948. godine mora priznati kao prirodnu i temeljnu jedinicu društva te ga poticati i štiti jer na nezamjenjiv način služi općem dobru. Brak je institucija iznad politike i u svojoj je biti usmjeren na reprodukciju.⁹² Već je James Wilson, potpisnik Deklaracije neovisnosti i Ustava, o obitelji rekao: „Ona je temelj zajednice; ona je rasadište o kojemu u konačnici ovisi zemlja, njezin način života i njezina brojčanost. Postojanje obitelji je izvorište, a obiteljska sreća cilj svake institucije i svake mudre i dobre vlade“. Zaključujemo i sami, vlada treba brak da bi postojala, dok je kod istospolnog braka upravo obrnuto.⁹³

Pogrešno je shvaćanje da se homoseksualne osobe bore za svoja ljudska prava boreći se za zakonsko priznanje svojih bračnih zajednica jer ljudska su prava samo ona koja neotuđivo pripadaju svim ljudskim osobama. Ona jednako mogu biti ugrožena heteroseksualcima kao i homoseksualcima, ali to se nipošto ne događa uskraćivanjem tobožnjeg prava na brak.⁹⁴

Brak i obitelj pridonose društvu kako samo brak i obitelj mogu. Ovdje se misli na reprodukciju i stvaranje ljudskog bogatstva u društvu. Homoseksualni brak ne pridonosi društvu ni po jednoj značajki jer on ne može djeci darovati život bez nasljednog materijala treće osobe, a kamoli djeci dati ono što im najviše treba – oca i majku, bez obzira koliko su partneri u istospolnoj zajednici puni ljubavi i koliko su brižni kao roditelji.⁹⁵

⁸⁹ Usp. G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, str. 256.

⁹⁰ Usp. S. VULETIĆ, *Bioetika, Scripta ad usum privatum*, str. 31.

⁹¹ Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkoga gledišta*, str. 99.

⁹² Usp. G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, str. 257.

⁹³ Usp. R.R. REILLY, *Kako gay postaje ok.* str. 94.

⁹⁴ L. TOMAŠEVIĆ, *Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti*, str. 252.

⁹⁵ Usp. G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, str. 258. – 259.

Jedan sudski spor koji su pokrenula dva homoseksualca iz Austrije i dovela ga sve do Europskog suda za ljudska prava kako bi se izborili za sudsko priznanje „homoseksualnog braka“ kao ljudskog prava završen je u lipnju 2010. godine. Europski sud za ljudska prava tada je donio presudu: „Europska konvencija o ljudskim pravima ne obvezuje države da omoguće homoseksualnim parovima pravo na sklapanje braka.“⁹⁶

Kada govorimo o stanju u Republici Hrvatskoj važno je reći kako je Hrvatski sabor izglasao *Zakon o životnom partnerstvu osoba istoga spola* čime je hrvatsko zakonodavstvo po prvi put u svojoj povijesti priznalo postojanje jedne takve zajednice.⁹⁷ Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola u Hrvatskom saboru usvojen je 15. srpnja 2014. i istospolni su parovi njime dobili „ista prava kao i bračni partneri, osim prava na posvajanje djece.“⁹⁸ Donošenju Zakona doprinijelo je nekoliko čimbenika – vlast je obnašala lijeva koalicija, osnovane su organizacije civilnog društva koje počinju s političkim zagovaranjem dok anti-LGBT pokret još nije bio formiran.⁹⁹ Ovim Zakonom o životnom partnerstvu osoba istoga spola uređuje se životno partnerstvo istospolnih osoba, načela, sklapanje i prestanak životnog partnerstva, postupci nadležnih tijela u svezi sa sklapanjem i prestankom životnog partnerstva, vođenje registra o životnom partnerstvu te pravni učinci životnog partnerstva.¹⁰⁰

Kada pak promatramo pitanje posvajanja djece, Prema *Zakonu o istospolnim zajednicama u Republici Hrvatskoj*, životni partner roditelja djeteta ima pravo ostvarivati roditeljsku skrb o djetetu. Oba roditelja zajednički ili roditelj koji samostalno ostvaruje roditeljsku skrb o djetetu u cijelosti, mogu ostvarivanje roditeljske skrbi o djetetu djelomično ili u cijelosti privremeno povjeriti životnom partneru ako ispunjava pretpostavke za skrbnika propisane posebnim zakonom. U hitnim slučajevima, kad prijete neposredna opasnost za dijete, životni partner ima pravo donijeti hitne odluke o poduzimanju nužnih radnji u skladu s djetetovom dobrobiti i o tome odmah obavijestiti roditelja. Svakodnevne odluke u vezi s djetetom može donositi i životni partner uz pristanak roditelja djeteta. Ako je u obiteljskoj zajednici životnih partnera živjelo maloljetno dijete, bivši životni partner koji nije roditelj djeteta može podnijeti prijedlog

⁹⁶ Usp. G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, str. 266.

⁹⁷ Usp. www.zakon.hr/z/732/Zakon-o-%C5%BEivotnom-partnerstvu-osoba-istog-spola (stranica konzultirana 18.06.2020.)

⁹⁸ Usp. S. A. ČEMAŽAR, T. MIKULIN, *Europeizacija kao (ne) prijateljica: Razvoj LGBT pokreta u Hrvatskoj*, u: *Mali Levijatan*, 4 (2017.) 1., str. 48.

⁹⁹ Usp. *Isto*, str. 44.

¹⁰⁰ Usp. www.zakon.hr/z/732/Zakon-o-%C5%BEivotnom-partnerstvu-osoba-istog-spola (stranica konzultirana 18.06.2020.)

sudu za ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom. Pravo na ostvarivanje osobnih odnosa imaju obostrano dijete i životni partner ako je duže vrijeme živio s djetetom i kroz to se vrijeme brinuo o djetetu ili s njim ima razvijen emocionalni odnos.¹⁰¹

Kako bi smo razumjeli zašto se važno oduprijeti prijedlozima zakona koji imaju za cilj legalizaciju istospolnih zajednica te omogućavanje prava na posvajanje djece, važno je upozoriti na neka etička načela koja će biti obrađena u trećoj cjelini rada. U novom naslovu donosimo događaje koji se drže početkom LGBT pokreta te prikazujemo neke parade ponosa.

2.3. Manifestacijske kampanje i „parade ponosa“

Studentska pobuna 1968. godine donijela je kao cilj uništenje temeljnih judaističko-kršćanskih vrijednosti zapadne kulture, na čemu su mnogi radili već 200 godina. U svaku obitelj i u većinu spavaćih soba stigla je poruka seksualnog oslobođenja.¹⁰² Iz toga je nastalo i ne tako bezazleno geslo hipija: *Make love, not war*.¹⁰³ Nedugo nakon toga dogodila se stonvoljska pobuna ili stonvoljski nemiri koji se smatraju početkom suvremenog LGBT – ovskog pokreta u svijetu.¹⁰⁴ Oni su bili reakcija na događaj 27.6.1969. godine kada su policajci došli u gay bar u centru Greenwich Villagea kako bi goste uputili u policijsku stanicu. Jedna se lezbijka počela otimati policajcima koji su je namjeravali uhititi te se tada gomila mušterija bara okomila na policajce. Policajci su se zaključali u bar, a gnjevna gomila je probila zaključana vrata. Pojačanje je stiglo na vrijeme da oslobodi policajce, no više nisu mogli izaći na kraj s gomilom koja je harala ulicama Villagea. Sljedeće noći okupilo se oko dvije tisuće homoseksualaca koji su se sukobili s četiri stotine policajaca. Tada je rođen *Gay Liberation*.¹⁰⁵ Jedna sudionica se prisjeća kako je te večeri legla na kauč misleći: *Moramo nešto učiniti! Moramo nešto učiniti! Ovu stvar ne smijemo ispustiti...Trebamo organizirati marš!* Na godišnjicu ovog događaja 28. lipnja 1970., održane su prve povorke ponosa u New Yorku, Los Angelesu i Chicagu i drugim gradovima. Danas se te povorke održavaju širom svijeta.¹⁰⁶

¹⁰¹ Usp. www.zakon.hr/z/732/Zakon-o-%C5%BEivotnom-partnerstvu-osoba-istog-spola (stranica konzultirana 18. 06. 2020.)

¹⁰² Usp. G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, str. 70.

¹⁰³ Usp. *Isto*, str. 93.

¹⁰⁴ Usp. https://www.wikiwand.com/hr/Stonewallski_nemiri (stranica konzultirana 14. 05. 2020.)

¹⁰⁵ Usp. F. M. MONDIMORE, *Prirodna povijest homoseksualnosti*, str. 220.

¹⁰⁶ Usp. https://www.wikiwand.com/hr/Stonewallski_nemiri (stranica konzultirana 14. 05. 2020.)

Drugi naziv za navedene povorke je *Christopher Street Day*. U tim demonstracijama razodjevenih homoseksualaca, lezbijki, biseksualaca i transeksualaca zahtijeva se seksualna demokracija u ime vrednota slobode, tolerancije te ljudskih prava i antidiskriminacije.

Prva povorka ponosa u Zagrebu i Hrvatskoj organizirana je 2002. godine pod nazivom "Gay Pride Zagreb – Iskorak KONTRA predrasuda". Povorku je organizirao organizacijski odbor sačinjen od članova i članica udruga Iskoraka i Kontre.¹⁰⁷ Pride su dolaskom podržali članovi i članice Vlade, Račanova supruga Dijana Pleština, zastupnice i zastupnici Hrvatskog Sabora, predstavnici i predstavnice međunarodne zajednice, kao i ministar unutrašnjih poslova Šime Lučin. Od 2007. organizaciju zagrebačke povorke ponosa više ne organiziraju udruge međusobno, već je osnovana udruga Zagreb Pride s ciljem organiziranja povorki ponosa. Split Pride prvi je put održan 2011. godine, a za vrijeme splitskog Pridea 2012. u Rijeci je održan skup solidarnosti sa Split Prideom na kojem se okupio gotovo jednak broj ljudi. Sve to ide u prilog tvrdnji o širenju mreže LGBT pokreta u cijeloj zemlji.¹⁰⁸

Zaključno razvidimo utjecaj društvenoga djelovanja homoseksualnih udruga na pravnom i socijalnom području kako smo ga netom prikazali u promjeni seksualne terminologije i radikalnom redefiniranju spolnog i rodnog identiteta.

2.4. Redefiniranje spolnog i rodnog identiteta

Pretečom rodne teorije može se smatrati Alfred Kinsey koji je sredinom 20.st. objavio dva znanstvena rada o muškoj i ženskoj spolnosti: *Seksualno ponašanje ljudskog mušjaka*¹⁰⁹ i *Seksualno ponašanje ljudske ženke*¹¹⁰. Ta dva djela brzo su postala bestseleri u Americi i snažno utjecala na društveno mnijenje o ljudskoj spolnosti.

U međuvremenu, psiholog John Money provodi istraživanje na osobama koje su rođene s muškim i ženskim biološkim značajkama, odnosno na hemafroditima. Na osnovu toga zaključuje kako se osobe bez obzira na spol identificiraju s dodijeljenim rodom te da poslije zadrže taj dodijeljeni rod kao dječak ili djevojčica.

¹⁰⁷ Usp. <http://www.zagreb-pride.net/hr/povorka-ponosa/povijest-povorke-ponosa-u-zagrebu/> (stranica konzultirana 18. 06. 2020.)

¹⁰⁸ Usp. S. A. ČEMAŽAR, T. MIKULIN, Europeizacija kao (ne) prijateljica: Razvoj LGBT pokreta u Hrvatskoj, str. 45.

¹⁰⁹ A. C. KINSEY, W. B. POMEROY, C. E. MARTIN, P. H. GEBHARD, *Sexual Behavior in the Human Male*, W. B. Saunders, Philadelphia, 1948.

¹¹⁰ KINSEY, C., POMEROY, W., B., MARTIN, C., E., GEBHARD, P., H., *Sexual Behavior in the Human FEMALE*, W. B. Saunders, Philadelphia, 1953.

Money nadalje pretpostavlja da su svi ljudi, baš kao i hemafroditi, spolno neutralni pri rođenju te stoga zastupa tezu da spol kao biološka odrednica ne igra značajnu ulogu u određivanju roda, koji se dodjeljuje pri rođenju, a zatim učvršćuje socijalizacijom i životnim iskustvom.¹¹¹

Feministkinje su, služeći se manipulacijama, progurale pojam *gender* kao zamjenu za riječ spol na Svjetskoj konferenciji o stanovništvu u Kairu 1994. godine i na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama u Pekingu 1995. godine. Po odlukama Ujedinjenih naroda i Europske unije taj je pojam u nekim zemljama postao i politička strategija.¹¹²

Zadnjih 20 godina rodna ideologija postala je vladajuća, a države financiraju takozvana središta za mjerodavnost i procjenu rodne ideologije. Na sveučilišta se uvode rodne studije i studije nastranosti, a mladima se prikazuje rodna ideologija kao dostignuće modernog mišljenja.¹¹³

U današnje vrijeme doživljavamo najradikalniju izraslinu relativizma. Niječe se ono što je svakom čovjeku razvidno i iskustveno, od početka čovječanstva samo po sebi razumljivo kao i izmjena dana i noći, a to je kako čovjek postoji u dva spola, kao muškarac i kao žena. Spolno razlikovanje muškarca i žene naziva se iznašašćem heteroseksualnog patrijarhata odnosno društvenom konstrukcijom. Čovjek mora sam određivati svoj društveni spol, neovisno o biološkom spolu. Borba za takvo shvaćanje vodi se u znaku umjetnog pojma *gender*.¹¹⁴

Staru riječ spol moralo se zamijeniti novom jer su ljudima tada, na pitanje kojeg ste spola, padala na pamet samo dva odgovora – muškog ili ženskog. Pojam *gender* (rod) uveden je upravo sa svrhom da značenje spolnog polariteta postane nejasno, da ga destabilizira i dekonstruira.¹¹⁵ Svatko treba moći izabrati hoće li biti muškarac ili žena i svatko može odrediti svoj identitet: hoće li biti homoseksualac, lezbijka, biseksualac, transeksualac ili nešto drugo.¹¹⁶

¹¹¹ Usp. I. POLJAKOVIĆ, G. DODIG, (Ne)znanstvenost rodne teorije, u: *Crkva u svijetu* 50 (2015.) 1., str. 35. – 36

¹¹² Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Split, 2010., str. 51.

¹¹³ Usp. G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Zagreb, 2013., str. 89.

¹¹⁴ Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Split, 2010., str. 50.

¹¹⁵ Usp. G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, str. 81. – 82.

¹¹⁶ Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, str. 51.

Društvo koristi zakon kako bi povećalo razlike u spolu te tako pravilno podijelilo rodne uloge. Razvrstavanjem prema prirodnim spolnim razlikama zakon odražava kompulzivnu heteroseksualnost.¹¹⁷ Rodni aktivisti hoće da u pravnome smislu ne vrijedi biološki spol, nego samovoljno izabrani spol (rod) i da se to uvede u službene dokumente. Razlog je jednostavan: ako se napusti dvospolnost kao ontološka datost ljudske egzistencije, onda se svako spolno odstupanje od heteroseksualnosti može proglasiti dopuštenim i normalnim.¹¹⁸ Ako je rod kao društveni produkt potpuno neovisan o spolu, onda on može poprimiti razna obilježja koja su u svemu ravnopravna sa ženskim ili muškim posebnostima. Upravo iz toga proizlazi da je istospolna orijentacija jednako vrijedna kao i bilo koja druga.

Vidimo kako je kamen temeljac rodne ideologije upravo premisa da je homoseksualnost sasvim normalna pojava, baš kao i heteroseksualnost.¹¹⁹ Ostaje pitanje koristi li rodna revolucija društvu? Svjedoci smo epohalnoj demografskoj krizi te je potpuno neodgovorno i proturječi zdravom razumu da se homoseksualizacijom i pobačajem vodi politika koja sprječava rađanje djece. Stvoriti odnose u kojima će muškarci i žene moći i htjeti imati djecu moralo bi biti prioritet za politiku, ukoliko se polazi od ideje države kao odgovorne za opće dobro.¹²⁰

¹¹⁷Usp. https://www.regent.edu/acad/schlaw/student_life/studentorgs/lawreview/docs/issues/v14n1/Vol.%2014,%20No.%201,%207%20Mundy.pdf (stranica konzultirana 14. 06. 2020.)

¹¹⁸ Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, str. 53.

¹¹⁹ Usp. I. POLJAKOVIĆ, G. DODIG, (Ne)znanstvenost rodne teorije, u: *Crkva u svijetu* 50 (2015.) 1., str. 47.

¹²⁰ Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, str. 79.

3. CRKVENI STAV PREMA OSOBAMA HOMOSEKSUALNE ORIJENTACIJE

Treći i ključni dio rada želi odgovoriti na pitanje: Kako se Katolička Crkva danas postavlja pred izazovom cjelovite prosudbe homoseksualne stvarnosti? Vrednuje li realno društveni i politički utjecaj homoseksualnih udruga, ali i pojedinaca na misao i djelovanje suvremenoga svijeta pa i same Crkve? Na koji se način Crkva postavlja prema očitoj prisutnosti homoseksualnih osoba u vlastitim odgojnim ustanovama, napose prema svećeničkim i redovničkim kandidatima koji osjećaju homoseksualnu sklonost, odnosno očituju homoseksualno ponašanje?

Polazeći od biblijskog govora i moralno teološke procjene homoseksualnosti, razmotrit ćemo neke izdvojene naputke Crkvenog Učiteljstva o toj stvarnosti.

3.1. Moralno-teološka procjena homoseksualnosti

Čitajući Bibliju jasno je kako postoji očita dosljednost unutar samoga Svetog Pisma o homoseksualnom ponašanju. Učenje Crkve u ovoj stvari ne temelji se samo na izdvojenim rečenicama iz kojih se mogu izvući diskutabilne teološke argumentacije, nego nadasve na čvrstom temelju stalnog biblijskog svjedočanstva.¹²¹

Teologija stvaranja, koju donosi *Knjiga Postanka*, pruža temeljno polazište za odgovarajuće shvaćanje problema koje postavlja homoseksualnost. Bog je stvorio na svoju sliku i priliku čovjeka kao muško i žensko. Stoga su ljudska bića Božja stvorenja pozvana da održavaju, u komplementarnosti spolova, Stvoriteljevo unutarnje jedinstvo. Oni taj zadatak vrše na jedinstven način kada prenose život. Ta istina o ljudskoj osobi zatamnjena je istočnim grijehom, a pogoršanje zbog grijeha nastavlja se i u povijesti stanovnika Sodome. Autor isključuje iz izabranog naroda one koji bi se ponašali kao homoseksualci.¹²²

U Starom zavjetu pronalazimo ova upozorenja:

Lev 18, 22 : *Ne lijegaj s muškarcem kako se lijega sa ženom. To bi bila grozota.*

Lev 20, 13 : *Ako bi muškarac legao s muškarcem kao što se lijega sa ženom, obojica bi počinili odvratno djelo. Neka se smaknu, i krv njihova neka padne na njih.*

¹²¹ Usp. <https://www.vjeraidjela.com/wp-content/uploads/2014/07/Pismo-biskupima-Katoli%20%8dke-Crkve-o-pastoralnoj-skrbi-za-homoseksualne-osobe-1986..pdf> (stranica konzultirana 05. 06. 2020.)

¹²² Usp. *Isto*

Zašto *Levitski zakonik* ne spominje žensku homoseksualnost ne može se sa sigurnošću reći. Dio autora smatra da je to zbog toga što ženska homoseksualnost nije nosila težinu jer kao prvo žena ne može postati trudna, a drugo ne stvara pravu tjelesnu vezu prema njihovom načinu gledanja. Iako zakonik strogo osuđuje i zabranjuje homoseksualni čin, on nije prema nekim tumačima najteži zločin, veću težinu u hebrejskom društvu ipak ima incest u odnosu na homoseksualni čin.¹²³

Isus nije direktno govorio protiv homoseksualnog ponašanja, no to ne znači da je takvo ponašanje stoga odobravao. Možemo reći, isto tako, da u svojim propovijedima Isus nije spomenuo ni incest ni silovanje, ali nema sumnje da je takva ponašanja osuđivao. U stvari, on je stalno potvrđivao te uzdizao starozavjetne moralne norme i starozavjetni moralni zakon.¹²⁴

Kroz Novi zavjet, direktno o mani homoseksualnosti progovara apostol Pavao u svojim poslanicama Rimljanima i Korinćanima. „*Stoga ih je Bog predao sramotnim strastima: njihove žene zamijeniše naravno općenje protunaravnim, a tako su i muškarci napustili naravno općenje sa ženom, i raspalili se pohotom jedni za drugima te muškarci s muškarcima sramotno čine i sami na sebi primaju zasluženu plaću svoga zastranjenja*“ (Rim 1, 26 – 27). Pavao u svojoj poslanici Rimljanima odbacuje svaku seksualnu aktivnost izvan braka. On ispušta praviti distinkcije, ne zbog toga što on ne bi poznavao razlike u seksualnome ponašanju, nego što to razlikovanje ne smatra nužnim jer njegov *ne* homoseksualnim činima uključuje sve – čine *iz ljubavi* i one promiskuitetne, one s homoseksualnom sklonošću jednako kao i one bez nje. Pavlovo *ne* ostaje, ali ono svakako dopušta pravljenje moralnih razlika: svaki homoseksualni čin je grijeh, no i ovdje ima vrlo teških grijeha kao što je homoseksualno silovanje i u odnosu na to, manje teških grijeha npr. obzirna seksualna veza dvojice prijatelja. U konačnici i u heteroseksualnim grijesima ima mnoštvo stupnjeva.¹²⁵

Pavao i u poslanici Korinćanima ima potrebu progovoriti o grijesima homoseksualnosti i to u kontekstu gdje osuđuje i mnoge druge postupke te tvrdi kako oni koji to čine neće biti dionicima Božjeg Kraljevstva: *Ili zar ne znate da nepravednici neće baštiniti Kraljevstva Božjega? Ne varajte se! Ni bludnici, ni idolopoklonici, ni preljubnici, ni mekoputnici, ni muškoložnici (...) neće baštiniti kraljevstva Božjega* (1

¹²³ Usp. L. VRLJIĆ, Usporedba Hamurabijevog i Levitskog zakonika: rodni i obiteljski odnosi u društvu, u: *Povijest u nastavi* 29(2018.)1., str. 71.

¹²⁴ Usp. <https://biblija-govori.hr/biblija-i-homoseksualnost/> (stranica konzultirana 18. 06. 2020.)

¹²⁵ Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkog gledišta*, str. 104 – 105.

Kor, 6, 9 – 10). Ovdje nam riječi *mekopotnici* (*malakoi*) i *muškoložnici* (*arsenokoitai*) ukazuju na problem homoseksualnosti.

Budući da se u grčkoj kulturi homoseksualna aktivnost smatrala dijelom obrazovne pouke, ipak je za odraslog muškarca bila sramota biti pasivni partner ili igrati žensku ulogu – to je bilo namijenjeno robovima. Židovi su, s druge strane, osuđivali homoseksualnost u korijenu, odnosno i pasivnu i aktivnu. Pavao s ove dvije imenice također osuđuje bilo pasivnu bilo aktivnu homoseksualnost. Riječ *mekopotnici* vjerojatno se odnosila na feminizirane muškarce, dok neki tvrde kako bi se ta riječ trebala prevesti pojmom *raskalašeni*. No, u grčko – rimskom svijetu je označavala one koji su igrali žensku ulogu u spolnim odnosima. Druga riječ, *arsenokoitai*, doslovno znači *oni koji idu u krevet s muškarcima*, dok ju neki prevode i sa *sodomist*. Pokreti koji se bore za prava homoseksualaca osporavaju takav prijevod, dok neki čak tvrde kako Pavao osuđuje samo mušku prostituciju jer ona čini aktivnog sudionika brutalnim, a pasivnog žrtvom. Takva tumačenja vrlo su upitna, budući da Pavao koristi upravo izraze koji jasno govore što je na stvari. Rasprave znanstvenika o ovom pitanju i dalje će se voditi, jer mnogi osporavaju Pavlov stav da je homoseksualnost protunaravna.¹²⁶

Pri inzistiranju na seksualnim ograničenjima koja se temelje na božanskoj zapovijedi o braku između muškarca i žene, Pavao i sam Isus, da danas hodaju među nama, ne bi se uplašili toga da ih smatraju politički i seksualno nekorektnima; bilo bi im svejedno kao što im je bilo svejedno što su im u grčko-rimskom svijetu njihova vremena predbacivali da su prezahtjevni.¹²⁷

Možemo zaključiti kako je mjerilo kojim Biblija mjeri seksualne odnose sam Božji poredak. Bog je stvorio čovjeka kao muškarca i ženu sa zadaćom rađanja djece te međusobne vjernosti. Ljudi sa istospolnom sklonošću nesposobni su rađati djecu, ali i potpuno se sjediniti – oni samo oponašaju sjedinjenje. Biblija, dakle, odbacuje svaku istospolnu radnju.¹²⁸

Stav crkvenog učiteljstva prema homoseksualnosti nastavlja se na biblijski nauk i on je jasan: homoseksualna sklonost je zlo, ali nije grijeh i stoga ju treba podnositi kao i druga zla koja čovjeka pogađaju.¹²⁹

¹²⁶ Usp. R. E. BROWN, *Uvod u Novi zavjet*, Zagreb, 2008., str. 525. – 526.

¹²⁷ Usp. *Isto*, str. 526. – 527.

¹²⁸ Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkog gledišta*, str. 105.

¹²⁹ Usp. *Isto*, str. 47.

Jednako su vrijedne one osobe koje se osjećaju homoseksualno kao i one koje se osjećaju heteroseksualno, ali to ne vrijedi za njihovu sklonost.¹³⁰

Homoseksualna sklonost se, prema tome što tjera osobu na grijeh i stvara mu kušnje, razlikuje od nekog čisto fizičkog zla.¹³¹ Pritom je za moralnu procjenu važno razlikovati objektivni nered i subjektivnu odgovornost. Ako uklonimo objektivno svojstvo ljudskih čina tada istinska stvarnost stvari počiva samo u čovjekovoj želji ili njegovoj volji. Moralnost se svodi na čovjekovu nakanu. Bolje rečeno čovjekov čin nema u sebi i po sebi značenje osim onoga koje mu daje osoba koja ga čini. Posljedica toga je da nismo sposobni reći je li neki čin sam po sebi pogrešan ili ispravan. Čin postaje zao ili dobar ovisno u nutarnjem raspoloženju onoga tko ga čini.¹³² Crkva nas stoga uči: homoseksualno ponašanje objektivno je grijeh – ono poremećuje odnos s Bogom i ljudima. Međutim, čovjek sam, kakvo god bilo njegovo seksualno usmjerenje, posjeduje neuništivo dostojanstvo koje mu je dano činom Božjeg stvaranja te je, stoga, vrijedan ljubavi.¹³³

Nadalje, pitanje o tome je li homoseksualna sklonost urođena, ili se pak nitko ne rađa kao homoseksualac, za Crkvu je irelevantno. Ona o tome nema vlastito mišljenje jer to nije pitanje vjere, ali ona se ipak nadovezuje na ono što saznaje iz otvorenih rasprava znanstvenika.¹³⁴

Znanost, s druge strane, sa svojom strogom potrebom ograničavanja na podatke, logiku te matematičku točnost, ne može nam, pak, ništa reći o moralnosti jer moral govori o tome kakve stvari trebaju biti, dok nam znanost u najboljem slučaju može reći samo kako stvari stoje. Kada smo jednom počeli razmatrati kakve bi stvari trebale biti, nužno se nalazimo na području religije.

Bez obzira na nejasan moderan dojam da se moralnost može misliti odvojeno od transcendentnih apsoluta, religija je začetak svake moralnosti. Kako svjedoči i lik Dostojevskog u Braći Karamazovima, koji je najskloniji promišljanju: *Bez Boga, sve je dopušteno*. Važno je stoga obnoviti i neka starija shvaćanja koja su se izgubila u varavom uvjerenju da je napredovanje znanosti isto što i moralni napredak.¹³⁵

¹³⁰ Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkog gledišta*, str. 97.

¹³¹ Usp. *Isto*, str. 47.

¹³² Usp. R.R. REILLY, *Kako gay postaje ok.*, str. 61.

¹³³ Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkog gledišta*, str. 47.

¹³⁴ Usp. P. ŠOLIĆ, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, str. 98.

¹³⁵ Usp. J. B. SATINOVER., *Homoseksualnost i politika istine*, Zagreb, 2011., str. 105.

Cijela problematika homoseksualnosti duboko je ukorijenjena u judeo-kršćanski koncept grijeha, jer je zamisao da je homoseksualnost loša ušla u našu kulturu upravo iz židovske i kršćanske vjere.¹³⁶

Crkva je uvijek homoseksualnost smatrala moralnim grijehom i neredom, ali se također, unatoč raširenom vjerovanju o snažnoj ulozi Crkve u proganjanju homoseksualaca, protivila proglašavanju homoseksualnosti krivičnim djelom. Uz to govorila je kako se javni zakoni ne trebaju baviti takvom privatnom stvari nevažnom za društvo u cjelini, kao i za Crkvu.¹³⁷

Za moralnu procjenu veoma je važno razlikovati objektivni nered i subjektivnu odgovornost. Kada je riječ o samoj sklonosti, ona je bez ikakve osobne krivnje poput svake druge sklonosti ili bolesti. No, kad je riječ o homoseksualnom ponašanju, tj. vršenju homoseksualnih čina, onda je takvo *ponašanje nemoralno* i homoseksualna osoba nužno snosi odgovornost za takvo ponašanje. Samo ova druga, tj. njezino vršenje, podliježe moralnoj osudi; to je odgovorni nered i kao takav moralno je nedopušten. To je stav Katoličke crkve tijekom stoljeća.¹³⁸ Upravo taj sažeti stav prikazat ćemo detaljnije u sljedećem naslovu kroz nekoliko crkvenih naputaka koji govore na direktan način o samoj homoseksualnosti.

3.2. Crkveni naputci o homoseksualnosti

Pojedinci i homoseksualne skupine, koje se smatraju kršćanima, tražili su shvaćanje i u moralnim raspravama. Svi su ti čimbenici razlozi što su moralisti temu homoseksualnosti pokušali osuvremeniti.

Ostati unutar pravovjerja katoličkog službenog učenja obvezuje katoličke moraliste da daju sud o objektivnoj moralnosti homoseksualnosti.

Na osnovi razlikovanja između homoseksualnoga *biti* i homoseksualnog *ponašati se*, prihvaća se da homoseksualno *biti* ne uključuje nikakvu moralnu bolest.¹³⁹

¹³⁶ Usp. J. B. SATINOVER., *Homoseksualnost i politika istine*, Zagreb, 2011., str. 127.

¹³⁷ L. TOMAŠEVIĆ, Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti, str. 249.

¹³⁸ Usp. *Isto*, str. 254.

¹³⁹ Usp. V. VALJAN, *Moral spolnosti, braka i obitelji*, str. 165. – 166.

3.2.1. Katekizam Katoličke Crkve

Katekizam Katoličke Crkve progovara o homoseksualnosti u svome trećem dijelu, u okviru razlaganja 10 Božjih zapovijedi te donosi njezinu definiciju:

Homoseksualnost označava odnose između muškaraca ili žena koji osjećaju spolnu privlačnost, isključivu ili pretežitu, prema osobama istoga spola. Očituje se u vrlo različitim oblicima kroz vjekove i u različitim kulturama. Njezin psihički nastanak ostaje velikim dijelom neprotumačiv. Oslanjajući se na Sveto Pismo, koje ih prikazuje kao teško izopačenje, Predaja je uvijek tvrdila da su „čini homoseksualni u sebi neuredni“. Protive se naravnom zakonu. Oni spolni čin zatvaraju daru života. Ne proizlaze iz prave čuvstvene i spolne komplementarnosti. Ni u kojem slučaju ne mogu biti odobreni.¹⁴⁰

Katekizam ovdje ne daje izravan odgovor na pitanje je li to zadano stanje, sklonost, osobno opredjeljenje ili pak izbor. Iz navedene formulacije očituje se i stav o naravi homoseksualnosti: ona je sklonost protivna ljudskoj naravi kako na tjelesnoj tako i na emocionalno-duhovnoj razini.

Iako Katekizam spominje neizvjesnost nastanka homoseksualne sklonosti na psihičkoj razini, onu genetsku ne spominje.¹⁴¹ Već smo objasnili kako je upravo teorija o genetskoj uvjetovanosti homoseksualnosti kamen temeljac borbe homoseksualnih lobija za prava homoseksualaca. Osim toga, čak i kada bi autori tekstova KKC-a spomenuli i urođenost kao činjenicu, to ne bi ništa dokazivalo te bi vjerniku katoliku ostala sva sloboda da o tome misli onako kako smatra da treba. Katekizam ili pak neki drugi iskaz crkvenoga učiteljstva nema autoritet u tom pitanju i to nije u nadležnosti crkvenoga učenja.¹⁴²

Navedeni broj KKC-a sadrži jedan od svojih temelja i u enciklici pape Pavla VI., *Humanae vitae*¹⁴³, gdje se proglašava neraskidivost veze između unitivnog i prokreativnog smisla čina spolnog odnosa (sjedinenje-ljubav i rađanje-prokreacija). Samim time Pavao VI. postavlja novi temelj za prosudbu moralnosti svega spolnog ponašanja. Homoseksualni spolni čini kao takvi ne mogu imati prokreativno značenje i

¹⁴⁰ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 2357

¹⁴¹ Usp. V. POZAIĆ, Katekizam o homoseksualnosti, u: *Obnovljeni život* 58 (2003.) 1., str. 75.

¹⁴² Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkoga gledišta*, str. 56.

¹⁴³ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana*, (29. prosinca 1975., Rim), Zagreb, 2003., br. 8

protive se tom temeljnom kriteriju.¹⁴⁴ Upravo u daru vlastitoga tijela drugome nalazi se dar sama sebe, a to uključuje dar vlastite plodnosti. Kada muž daruje ženi svoje tijelo-samoga sebe, on joj daruje mogući dar majčinstva, a kada ona sebe daruje njemu, daruje mu mogući dar očinstva. To je ostvarenje u naravnom redu tako izvanredno da nema ni dara ni odgovornosti s kojom bi se to moglo usporediti.

Istospolni je odnos samo simulacija, izigravanje naravnog odnosa. Stoga je u svojim temeljima neuredan način odnosa.¹⁴⁵

*Nemali broj muškaraca i žena pokazuju duboke homoseksualne težnje. Ne biraju oni svoje homoseksualno stanje; ono za većinu njih predstavlja kušnju. Zato ih treba prihvaćati s poštivanjem, suosjećanjem i obazrivošću. Izbjegavati prema njima svaki znak nepravedne diskriminacije. Te su osobe pozvane da u svom životu ostvare Božju volju, i ako su kršćani, da sa žrtvom Gospodinova Križa sjedine poteškoće koje mogu susresti uslijed svojega stanja.*¹⁴⁶

U ovom broju vidimo da kada je riječ o konkretnoj stvarnosti te određenoj ljudskoj egzistenciji, odnosno o živućoj pojedinoj osobi, govor je pun razumijevanja, suosjećanja i poštivanja, dok je govor o objektivnom redu u prethodnom broju KKC-a jasno nedvoznačan i odlučan.¹⁴⁷

*Homoseksualne osobe pozvane su na čistoću. Krepostima ovladanja sobom, odgojiteljicama nutarnje slobode, kadšto uz potporu nesebična prijateljstva, molitvom i sakramentalnom milošću, one se mogu i moraju, postupno i odlučno, približiti kršćanskom savršenstvu.*¹⁴⁸

Početna sklonost može slobodnim izborom i pristankom odvesti u stanje ropstva, no i tada je pojedinac odgovoran za svoje stanje.¹⁴⁹

Homoseksualni aktivisti taj poziv na čistoću, (oni u svojim tekstovima koriste pojam *celibat*) koriste u prilog svojoj tezi kako je homoseksualnost nepromjenjiva. Tvrde da je osobito okrutno zahtijevati celibat od onih koji nemaju osjećaja za taj poziv te koji ne mogu promijeniti svoju sklonost, i to u vremenu kada je čak i poziv na svećenički celibat pod udarom iz više smjerova.¹⁵⁰

¹⁴⁴ Usp. V. POZAIĆ, Katekizam o homoseksualnosti, str. 76.

¹⁴⁵ Usp. V. POZAIĆ, Katekizam o homoseksualnosti, str. 77. – 78.

¹⁴⁶ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2358

¹⁴⁷ Usp. V. POZAIĆ, Katekizam o homoseksualnosti, str. 75.

¹⁴⁸ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2359.

¹⁴⁹ Usp. V. POZAIĆ, Katekizam o homoseksualnosti, str. 80.

¹⁵⁰ Usp. J. B. SATINOVER., *Homoseksualnost i politika istine*, str.16.

Kad Crkva ističe moralnu odgovornost svakog pojedinca za svoje čine te njegov poziv na osobnu svetost, ona u biti brani temelje ljudskog dostojanstva: slobodu ljudske osobe, jednakost i jednakopravnost svih ljudi. Kada bi se prihvatio stav da su osobe sa homoseksualnim sklonostima na tom području unaprijed determinirane, neslobodne i neodgovorne u toj domeni ponašanja, time bi se dovelo do postojanja dvije klase ljudi. Jedna bi obuhvaćala slobodne i odgovorne ljude na svim područjima, dok bi druga klasa bili oni neslobodni i neodgovorni. Na taj način ovi potonji, determinirani, ne bi bili ljudi u punom smislu, već samo djelomično te bi djelovali na razini nagonskih bića ili pak robota, ali nipošto slobodnih moralnih djelatnika. Sukladno tome, ne bi mogli biti baštinici jedne te iste povelje ljudskih prava.¹⁵¹

Andreas Laun zaključuje: „Istina oslobađa na svim područjima. Ako je homoseksualnost ono čime ga smatra židovstvo jednako kao i Crkva, naime zabluda, onda je važno da se to ljudima govorilo i govori. Zabluda, a još više laž uvijek znače malodobnost i ropstvo“.¹⁵²

Upravo zbog zadaće koju Crkva ima da donosi ljudima istinu i oslobađa ih od svakoga ropstva ovome svijetu, ona ne smije šutjeti ni o temi homoseksualnosti, pogotovo u današnje vrijeme kada ju se sve više želi verificirati i nametnuti kao jednako vrijednu varijantu spolnoga ponašanja. Crkva ne smije posustati ni kada ju se napada za politički i seksualno nekorektan govor jer znademo da je i u Pavlovo vrijeme bilo slično, a on se usprkos tome nije dao ušutkati. Šutjeti o homoseksualnosti danas – značilo bi ostaviti mnoge kršćane da se nose s križem homoseksualnosti sami i kako znaju. Na koncu, to bi značilo ostaviti ih bez nade i u tužnom *determinizmu* i besperspektivnosti.

3.2.2. *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi*

Crkva nastoji odgovoriti na probleme, pitanja i krize sadašnjega vremena izričući u dokumentima vlastiti nauk o određenim pitanjima ljudskoga duha. Problematika homoseksualnosti spominje se u dokumentu *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnoga odgoja*¹⁵³, odnosno u posljednjem poglavlju (IV.) pod naslovom *Neki posebni problemi*. Sam dokument, izdan 1983. godine, namijenjen je ponajprije odgojiteljima

¹⁵¹ Usp. V. POZAIĆ, Katekizam o homoseksualnosti, str. 75.

¹⁵² A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkoga gledišta*, Split, 2003., str. 45.

¹⁵³ SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnoga odgoja*, (1. studenoga 1983., Rim), Zagreb, 1996.

kojima nastoji dati neke smjernice o spolnom odgoju polazeći od kršćanskoga pogleda na čovjeka i naslanjajući se na načela crkvenoga učiteljstva.

Ivan Pavao II. u apostolskoj pobudnici *O zadaćama kršćanske obitelji o suvremenom svijetu* piše kako živimo u kulturi koja velikim dijelom banalizira ljudsku spolnost, jer je tumači i živi na način koji je upropašćuje, povezujući je jedino s tijelom i sebičnim užitkom.¹⁵⁴ Upravo stoga, u zaključku ovoga dokumenta, pod 108. brojem stoji: „U ispunjavanju svoga poslanja Crkva ima dužnost i pravo brinuti se za čudoredni odgoj krštenika“.¹⁵⁵ Upravo to i jest nakana Crkve kada ovdje progovara o teškoći homoseksualnosti, doduše u svega tri broja.

Homoseksualne osobe u pastoralnom djelovanju valja prihvaćati s razumijevanjem te ih podržavati u nadi da će nadvladati osobne teškoće te društvenu neprilagođenosti. U procjenjivanju njihove krivice treba prosuđivati razborito, ali se ne smije primijeniti nikakav pastoralni postupak koji bi im pružao moralno opravdanje njihovih čina.¹⁵⁶ Prva je zadaća obitelji i odgojitelja pronaći čimbenike koji su u korijenu homoseksualnosti, vidjeti radi li se o fiziološkim ili psihološkim uzrocima, je li ona učinak kriva odgoja i nedostatka normalnog spolnog razvitka ili pak nekih drugih čimbenika. Ipak, u dubini leži urođena čovjekova slabost koja je posljedica istočnoga grijeha.¹⁵⁷ Nakon utvrđivanja uzroka potrebno je osobi pružiti djelotvornu pomoć, ako je potrebno i liječničko-psihološku. Takve osobe potrebno je prihvatiti s razumijevanjem, potrebno je i stvarati ozračje povjerenja te promicati istinski čudoredno nastojanje oko obraćenja na ljubav prema Bogu i bližnjemu.¹⁵⁸

3.2.3. *Persona Humana*

*Persona Humana*¹⁵⁹ je prvi dokument modernog crkvenog učiteljstva koji izravno govori o homoseksualnosti, bez obzira na neke znakove otvaranja. Izjava jasno osuđuje homoseksualnost.¹⁶⁰

¹⁵⁴ Usp. SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obris spolnoga odgoja*, Zagreb, 1996., br. 16.

¹⁵⁵ Usp. *Isto*, br. 108.

¹⁵⁶ Usp. *Isto*, br. 101.

¹⁵⁷ Usp. *Isto*, br. 102.

¹⁵⁸ Usp. *Isto*, br. 103.

¹⁵⁹ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana. Izjava Kongregacije za nauk vjere o nekim pitanjima seksualne etike*, (29. prosinca 1975. Rim), Zagreb, 2003.

¹⁶⁰ Usp. V. VALJAN, *Moral spolnosti, braka i obitelji*, str. 162.

Kroz dokument Crkva nastoji dati odgovor vjere na neka pitanja seksualne etike. Cilj joj je upozoriti vjernike na neke zablude i ponašanja kojih se trebaju čuvati.

Napisana je 1975. godine te podijeljena u svega trinaest brojeva. Govor je dosta oštar, pa i pomalo grub te je teško zamisliti da bi u današnje vrijeme takvo nešto moglo biti objavljeno bez žestoke reakcije boraca za prava LGBT osoba.

U broju 8. donosi se kako su neki, usprkos trajnom naučavanju Učiteljstva, polazeći od psiholoških datosti, počeli popustljivo suditi i odobravati homoseksualne odnose kod nekih osoba. Među homoseksualcima razlikuju one čija je sklonost prolazna ili barem nije neizlječiva te homoseksualce koji su takvi zbog neke urođene sklonosti ili bolesne konstitucije za koju se smatra da je neizlječiva. Što se tiče pripadnika druge skupine neki smatraju kako je upravo ta jaka i urođena težnja argument koji opravdava homoseksualne odnose unutar iskrene zajednice života i ljubavi, slične braku, ukoliko se takvi osjećaju nesposobnima za život u samoći.

Kada je riječ o pastoralnom djelovanju, takve homoseksualce treba prihvatiti s razumijevanjem i podržavati ih u nadi da će nadvladati sve teškoće. Ne smije se, međutim, primjenjivati nikakav pastoralni postupak koji bi im pružio moralno opravdanje, zato što bi ti čini bili u skladu s njihovim stanjem.

Sveto Pismo homoseksualne činove osuđuje kao tešku izopačenost i čak ih prikazuje kao posljedicu napuštanja Boga (Rim 1, 24-27). Iz toga ne možemo zaključiti da su svi koji trpe zbog te nastranosti za nju i osobno odgovorni, već se time samo kaže da su homoseksualni čini u sebi neuredni i da se ni u kom slučaju ne smiju odobriti.¹⁶¹

3.2.4. *Ljudska spolnost: istina i značenje*

Ovim dokumentom, *Ljudska spolnost: istina i značenje*¹⁶², Crkva želi iznijeti sadržaj koji se odnosi na istinu i značenje spolnosti i to u okvirima bogate i izvorne antropologije, nastojeći uzeti u obzir znanstvene dosege kao i društveno-kulturalne uvjete obiteljskog života te ponuditi neke vodilje za pravilno življenje vlastite spolnosti, kao i biti pomoć roditeljima i odgajateljima oko odgoja povjerene im djece upravo u navedenom području.

¹⁶¹ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana. Izjava Kongregacije za nauk vjere o nekim pitanjima seksualne etike*, (29. prosinca 1975., Rim), Zagreb, 2003., br. 8.

¹⁶² PAPA PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, Vatikan, 8. prosinca 1995., Zagreb, 1997.

Dokument je objavljen 1995. godine, a strukturiran u okviru 8 naslova te 150 brojeva. Fenomenu homoseksualnosti posvećuje se svega jedan broj u okviru govora o razdobljima razvoja djeteta, te nevelik dio broja 125 u kojemu se donose preporuke roditeljima i odgajateljima za odgoj djece.

Dokument homoseksualnost tretira kao posebnu problematiku koja se može dogoditi u procesu spolnoga dozrijevanja – identifikacije, te navodi kako se upravo ta stvarnost sve više širi u urbanim sredinama.

Crkva stoga ima zadaću predstaviti tu pojavu u svjetlu kršćanskoga nauka jer mladi zahtijevaju da im se pomogne razlikovati pojmove normalnoga i anomalije, subjektivnoga grijeha i objektivnoga nereda.

I ovaj dokument kao i *Persona Humana* ponavlja kako je potrebno razlikovati nagnuće koje može biti urođeno i homoseksualne čine koji su u svojoj biti neuredni i suprotni moralnom zakonu.

Nadalje, dokument donosi kako se u mnogim slučajevima kada se još nije ustrojila praksa homoseksualnih čina, može pozitivno poslužiti određenim liječenjem.

Osobe koje se nalaze u takvim teškoćama valja prihvatiti s poštovanjem, dostojanstvom i tankoćutnošću, izbjegavajući bilo koji oblik diskriminacije.

Donose se naputci i samim roditeljima. Ako roditelji primijete kod svoje djece takve teškoće u dječjačkoj ili mladenačkoj dobi neka potraže pomoć kod stručnih i mjerodavnih osoba kako bi im pružili najbolju moguću pomoć.¹⁶³ Nadalje, u svjetlu načela da se djeci i mladeži trebaju predstaviti samo obavijesti koje su razmjerne svakom razdoblju njihova života, o homoseksualnosti se ne smije raspravljati, osim ako se ne pojavi neki težak poseban problem. To se pitanje treba predstaviti samo u pojmovima čistoće, zdravlja i istine o ljudskoj spolnosti u svojem odnosu s obitelji.¹⁶⁴

3.2.5. *Pismo biskupima Katoličke crkve o pastoralnoj brizi homoseksualnih osoba*

Kongregacija za nauk vjere smatra problem homoseksualnosti teškim i raširenim te stoga on opravdava ovo pismo o pastoralnoj skrbi za homoseksualne osobe, upravljeno svim biskupima Katoličke Crkve. Od njih, kao crkvenih službenika zahtijeva se pažljivo

¹⁶³ Usp. PAPA PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, (8. prosinca 1995., Vatikan), Zagreb, 1997., br. 104.

¹⁶⁴ Usp. *Isto*, br. 125.

proučavanje, konkretna zauzetost i pošteno razmišljanje koje će biti i teološki uravnoteženo.¹⁶⁵

Pismo je podijeljeno u 18 brojeva. Mi ćemo ovdje donijeti njihov sažet prikaz, ne donoseći svaki od njih, ali trudeći se prikazati ono važno.

Stajalište katoličkoga moralnoga učenja temelji se na ljudskom razumu prosvijetljenom vjerom i svjesno je vođeno nakanom da se vrši volja Boga, našega Oca. Na taj način Crkva može ne samo učiti od znanstvenih otkrića, nego i nadrastiti njihov obzor; ona je sigurna da njezino obuhvatnije gledanje poštuje složenu stvarnost ljudske osobe koja je, u svojoj duhovnoj i tjelesnoj dimenziji, stvorena od Boga i, njegovom milošću, pozvana da bude zaštitnik vječnoga života.¹⁶⁶ Vidimo kako već sam početak Pisma donosi i njegov osnovni motiv - brigu za vječni život svake povjerene osobe, a nadalje onih osoba koji proživljavaju velike životne kušnje i nevolje.

Budući da je homoseksualna sklonost objektivno neuredna, osobe s homoseksualnim sklonostima trebale bi biti subjektom osobite pastoralne skrbi kako ne bi povjerovala da je ostvarenje te sklonosti u homoseksualnim odnosima moralno prihvatljiv izbor.

Jedna od bitnih odlika te pastoralne brige jest i raspoznavanje uzroka koji su doveli do nerazumijevanja crkvenoga nauka. Jedan od tih uzroka je svakako i pogubno te zastranjujuće mišljenje prema kojem Biblija ili ne bi imala ništa reći o problemu homoseksualnosti, ili bi je čak na neki način prešutno odobravalala, ili bi na koncu nudila samo moralne propise kulturno i povijesno tako uvjetovane da se više ne bi mogli primijeniti na suvremeni život. Nekoliko godina nakon ovoga Pisma, suradnici Austrijskoga pastoralnog instituta napisali su dokument *Crkva i homoseksualnost*¹⁶⁷ u kojem pojašnjavaju opravo tu tezu kako Biblija ništa ne govori o homoseksualnosti i kako je mjerilo samo ljubav. Po mišljenju autora važna je zadaća dušobrižništva upravo informacija o tome da se ljubav može realizirati i u homoseksualnosti te da je ona Bogu mila i doprinosi ostvarenju osobe.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Usp. <https://www.vjeraidjela.com/wp-content/uploads/2014/07/Pismo-biskupima-Katoli%20i%20dke-Crkve-o-pastoralnoj-skrbi-za-homoseksualne-osobe-1986..pdf> (stranica konzultirana 05. 06. 2020.)

¹⁶⁶ Usp. <https://www.vjeraidjela.com/wp-content/uploads/2014/07/Pismo-biskupima-Katoli%20i%20dke-Crkve-o-pastoralnoj-skrbi-za-homoseksualne-osobe-1986..pdf> (stranica konzultirana 05. 06. 2020.)

¹⁶⁷ Dokumentacija radnoga kruga „Crkva i homoseksualnost“ pri Austrijskom pastoralnom institutu, u: *Diakonia*, 27. (1996.) 4.

¹⁶⁸ Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkoga gledišta*, str. 30. – 31.

Dominikanac P. U. Engel poziva se na tekstove R. Guardinija o prihvaćanju sebe te smatra da se *gay duhovnost* može poslužiti riječima: „Vrlo mi je mila moja baština!“. Uz njega, mnogo je još poznatih katoličkih teologa koji zahtijevaju priznavanje istospolne ljubavi.¹⁶⁹ No, vidimo kako pokušaji tumačenja biblijskih tekstova i događaja u prilog homoseksualnog ponašanja više nalikuju na hulu, negoli ozbiljnost istraživanja.¹⁷⁰ Biblijski rečeno: vukovi su prodrli duboko u stado, razdiru i rastjeruju mnoge ovce, ali neki ih pastiri još ne prepoznaju, već ih smatraju svojim psima.¹⁷¹

Nadalje, u Pismu stoji kako samo u bračnom odnosu uporaba seksualnih moći može biti moralno ispravna. Stoga osoba koja se ponaša homoseksualno djeluje nemoralno. Izabrati seksualnu aktivnost s osobom istoga spola znači poništiti bogati simbolizam i značenje, a da se ne govori o ciljevima Stvoriteljeva plana s obzirom na seksualnu stvarnost.¹⁷²

Crkva je svjesna kako se danas sve veći broj osoba, pa i unutar same Crkve bori za prihvaćanje homoseksualnog stanja kao nečega što ne bi bilo neuredno te da dopusti homoseksualne čine. Takva nastojanja potaknuta su pogledom koji je suprotan istini o ljudskoj osobi, a koja nam je dana u Kristovu otajstvu. Ona na neki način očituju materijalističku ideologiju koja niječe nadnaravni poziv čovjekov i njegovu transcendentu narav.

Mišljenje po kojem bi homoseksualna aktivnost bila jednako prihvatljiva kao i seksualno izražavanje bračne ljubavi ima izravan doprinos shvaćanju koje društvo ima o naravi i pravima obitelji te iste stavlja u opasnost.¹⁷³ Crkva osuđuje sve zlonamjerne glasove i nasilne postupke prema osobama s homoseksualnim sklonostima jer se dostojanstvo svake osobe mora poštivati. Kada se prosuđuju moralni čini homoseksualnih osoba, mogu postojati takve okolnosti koje umanjuju ili jednostavno oduzimaju grješnost pojedincu; druge okolnosti, naprotiv, mogu je povećavati. Ipak treba izbjegavati neutemeljenu i ponižavajuću pretpostavku da bi homoseksualno ponašanje homoseksualnih osoba uvijek i potpuno bilo podvrgnuto prisili te zbog toga bez krivnje. U biti te su osobe pozvane ostvarivati Božju volju u svom životu, ujedinevši sa žrtvom križa Gospodinova sve patnje i poteškoće koje mogu doživjeti zbog svoga stanja. Za

¹⁶⁹ Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkoga gledišta*, str. 32. – 33.

¹⁷⁰ Usp. V. POZAIĆ, *Katekizam o homoseksualnosti*, str. 79.

¹⁷¹ Usp. A. LAUN, *Homoseksualnost s katoličkoga gledišta*, str. 39.

¹⁷² Usp. [https://www.vjeraidjela.com/wp-content/uploads/2014/07/Pismo-biskupima-Katoli%
c4%8dke-Crkve-o-pastoralnoj-skrbi-za-homoseksualne-osobe-1986..pdf](https://www.vjeraidjela.com/wp-content/uploads/2014/07/Pismo-biskupima-Katoli%c4%8dke-Crkve-o-pastoralnoj-skrbi-za-homoseksualne-osobe-1986..pdf) (stranica konzultirana 05. 06. 2020.)

¹⁷³ Usp. *Isto*

vjernika križ je plodonosna žrtva, jer od te smrti proizlaze život i otkupljenje. Pashalno Otajstvo doista se slavi samo ako se dopusti da ono prožme splet svagdanjega života. Odbaciti žrtvovanje vlastite volje u poslušnosti volji Gospodinovoj zapravo postavlja zapreku spasenju.¹⁷⁴ Iz dokumenta je vidljiva izražena briga Crkve za osobe koje nose i prihvaćaju vlastitu homoseksualnost kao dio puta vjere i osobnog kršćanskog sazrijevanja, njihov je zahtjevan zadatak integrirati vlastitu homoseksualnost u kršćanski pojam križa, uzdržavajući se ipak od bilo kakove manifestacije duboko korijenjene sklonosti koju u sebi nose.

U nastavku donosimo stav Crkve spram zakonskih prijedloga homoseksualnih udruga s obzirom na njihova ljudska i društvena prava.

3.2.6. *Neka promišljanja u svezi odgovora na zakonske prijedloge o zabrani diskriminacije homoseksualnih osoba*

Dokument koji nosi naslov: *Neka promišljanja u svezi odgovora na zakonske prijedloge o zabrani diskriminacije homoseksualnih osoba*¹⁷⁵, proglašen od Kongregacije za nauk vjere, donosi neka načela i razlike općenitog karaktera koje bi trebao uzeti u obzir savjesni zakonodavac, birač ili crkveni autoritet koji je suočen s problematikom raznih prava koja zahtijevaju homoseksualne grupacije, a koja mogu biti često na štetu obiteljima i društvu kao takvom. Prije svega to se odnosi na pravo na posvajanje djece, zapošljavanje u zanimanju učitelja itd.

Prvi je dio dokumenta (br. 1. – 10.) svojevrsni podsjetnik na važne elemente iz *Pisma biskupima o pastoralnoj skrbi homoseksualnih osoba* iz 1986. godine, dok se drugi dio bavi primjenom tih zaključaka (br. 10. – 16.).

Početak drugog dijela dokumenta ističe kako seksualna orijentacija ne predstavlja kvalitetu usporedivu s rasnom ili etničkom pozadinom u pogledu nediskriminacije. Za razliku od rase ili etničkog identiteta, homoseksualna orijentacija objektivan je poremećaj te izaziva moralnu zabrinutost. Nadalje, Crkva smatra kako postoje područja u kojima nije nepravedna diskriminacija uzimati u obzir spolnu

¹⁷⁴ Usp. <https://www.vjeraidjela.com/wp-content/uploads/2014/07/Pismo-biskupima-Katoli%20%8dke-Crkve-o-pastoralnoj-skrbi-za-homoseksualne-osobe-1986..pdf> (stranica konzultirana 05. 06. 2020.)

¹⁷⁵ http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19920724_homosexual-persons_en.html (stranica konzultirana 28. 05. 2020.)

orijentaciju. Primjer je za to je davanje djece na usvajanje ili pak u udomiteljstvo, u zapošljavanju učitelja ili atletskih trenera te u vojnom novačenju.

Homoseksualne osobe imaju ista prava kao i svi ljudi, uključujući i pravo da se ne postupa na način koji vrijeđa njihovo osobno dostojanstvo. Između ostalih prava, sve osobe imaju pravo na rad, stanovanje i druga. Međutim, ta prava nisu apsolutna. Ona mogu biti legitimno ograničena nekim osobama zbog objektivno neurednog vanjskog ponašanja. To se ponekad smatra ne samo dozvoljenim nego i obveznim. To ograničenje posljedica je ne samo kažnjivog ponašanja, već čak i u slučaju tjelesnih ili mentalno bolesnih čina. Država stoga može ograničiti ostvarivanje prava u cilju zaštite općeg dobra, i to na primjer, u slučaju zaraznih ili psihički bolesnih osoba.¹⁷⁶

Dennis Prager, židovski kulturni reformator piše kako je upravo Torina zabrana vanbračnoga spolnog odnosa omogućila stvaranje Zapadne civilizacije te kako su društva koja nisu postavila ograničenja na području seksualnosti postala osujećena u svom razvoju. Jednostavnije i ukratko on hoće reći kako nijedno društvo koje je odobrilo neobuzdanu seksualnost nije dugo preživjelo.¹⁷⁷

Uvrštavanje „homoseksualnih orijentacija“ među uvjete na osnovu kojih je moguća nezakonita diskriminacija može lako doći do homoseksualnosti kao pozitivnog izvora ljudskih prava, kao na primjer kod preferencijalnog postupanja u zapošljavanju. Prelazak na prepoznavanje homoseksualnosti kao uvjeta na osnovu kojeg se može dogoditi nezakonita diskriminacija, može lako ako ne i automatski, donijeti zakonodavnu zaštitu i promicanje homoseksualnosti.

Seksualna orijentacija pojedinca općenito nije poznata drugima, osim ako se javno ne identificira kao takav, ili pak ako to očituje neko javno ponašanje. Većina osoba s homoseksualnim sklonostima koje žele voditi čedne živote ne objavljuje svoju seksualnu orijentaciju. Stoga problem diskriminacije u pogledu zaposlenja, stanovanja itd. obično ne nastaje. Homoseksualne osobe koje izriču javno svoju homoseksualnost obično su upravo one koje homoseksualno ponašanje smatraju potpuno bezopasnim, ako ne i potpuno dobrim stvarima te stoga zaslužuju i javno odobrenje. Upravo te osobe često pokušavaju manipulirati Crkvom te se zalažu za promjene civilnog statuta i zakona smatrajući kako je svaka kritika homoseksualnosti nepravedna diskriminacija. Uz to postoji opasnost da bi zakonodavstvo kojem bi homoseksualnost bila osnova za prava

¹⁷⁶ Usp. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19920724_homosexual-persons_en.html (stranica konzultirana 28. 05. 2020.)

¹⁷⁷ Usp. J. B. SATINOVER., *Homoseksualnost i politika istine*, str. 14 – 15.

zapravo moglo potaknuti osobu homoseksualne orijentacije da se izjasni o svojoj homoseksualnosti ili čak da traži partnera kako bi iskoristila odredbe zakona.

Kada se daje sud o nekom predloženom zakonodavstvu najveću pažnju treba posvetiti obrani i promicanju obiteljskog života. Zakonske prijedloge treba promatrati uz upite: Kako bi utjecali na usvajanje ili udomiteljstvo? Bi li zaštitili homoseksualne činove, javne ili privatne? Daju li homoseksualnim partnerstvima ekvivalentni obiteljski status, na primjer, u vezi s javnim smještajem ili davanjem nekih drugih privilegija?

U posljednjem broju dokumenta zaključuje se kako je neprikladno da crkvene vlasti podržavaju ili ostaju neutralne prema nepovoljnom zakonodavstvu kada je riječ o općem dobru. Crkva je odgovorna za promicanje obiteljskog života i javnog morala cjelokupnog civilnog društva na temelju temeljnih moralnih vrijednosti, a ne samo radi zaštite od primjene štetnih zakona.¹⁷⁸

Primjećujemo, ponajviše danas, kako pojam nezakonite diskriminacije homoseksualnih osoba lako dovodi do homoseksualnosti kao pozitivnog izvora prava, a time pak dolazi do nezakonite diskriminacije većine koja se ne osjeća homoseksualno. Crkva je uvijek bila ona koja je štitila obitelj, a u naše vrijeme to mora činiti još odvažnije i s većom zauzetošću. Stoga, u nastavku donosimo još jedan dokument Kongregacije za nauk vjere koji razmatra zakonske prijedloge o priznavanju zajednica osoba istoga spola te u kojem se naznačuje i konkretna zadaća biskupa te katoličkih političara, a sve s ciljem zaštite obitelji.

3. 2. 7. Promišljanje u svezi sa zakonskim prijedlozima o priznavanju zajednica osoba istoga spola

Homoseksualnost predstavlja zabrinjavajući moralni i društveni fenomen, ponajviše u onim zemljama koje su homoseksualnim grupama odobrile ili pak namjeravaju odobriti pravno priznanje, što može uključivati i mogućnost usvajanja djece. Razmatranja koja donosi dokument *Promišljanje u svezi sa zakonskim prijedlozima o priznavanju zajednica osoba istoga spola*¹⁷⁹ ne sadrže nove elemente već ponavljaju bitne točke u ovom pitanju kako bi ih biskupi mogli iskoristiti u zaštiti dostojanstva braka i obitelji. Također, ona mogu biti i na korist katoličkim političarima kako bi se trudili

¹⁷⁸ Usp. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19920724_homosexual-persons_en.html (stranica konzultirana 28. 05. 2020.)

¹⁷⁹ *Isto*

zakonodavstvo činiti onakvim da bude u skladu s kršćanskom savješću. Argumenti koje dokument donosi nisu upućeni samo onima koji vjeruju u Krista već i svim osobama koje se zalažu za zajedničko dobro društva.

Prvo poglavlje govori o karakteristikama i prirodi braka koji je zajednica muškarca i žene te se napominje kako apsolutno nema temelja za zajednicu homoseksualnih osoba koja bi nalikovala na brak i obitelj, što se elaborira već ranije spominjanim argumentima.

Drugo poglavlje nosi naslov: *Pozicije u odnosu na problem homoseksualnosti*. Civilne vlasti različito tretiraju zahtjeve homoseksualnih grupacija, neke jednostavno toleriraju pojavu, dok druge nastoje i pravno osigurati mogućnost braka i usvajanja djece homoseksualnim partnerima. Tamo gdje se prelazi s tolerancije na legitimizaciju specifičnih prava na suživot homoseksualnih osoba potrebno je podsjećati da je odobravanje ili legalizacija zla nešto što je puno drugačije od samog toleriranja zla.

Treće, pak poglavlje govori o argumentima koji idu u prilog tvrdnji koje se protivi homoseksualnim zajednicama i ono je najopširnije. Četiri su glavna argumenta koje dokument sažeto iznosi: argumenti ispravnog razloga, zatim iz biološkog i antropološkog reda, iz socijalnog reda te pravnog poretka¹⁸⁰. U poglavlju se donosi kako je svaki ljudski zakon legitiman tek ukoliko je dosljedan s prirodnim moralnim zakonom i ako poštuje neotuđiva prava osobe. Zakoni u korist homoseksualnih zajednica suprotni su ispravnom razumu jer daju pravna jamstva identična onima koja su dana braku homoseksualnim partnerima. Država ne smije dati takva prava homoseksualnim partnerstvima jer time nije ispunila svoju dužnost zaštite braka kao institucije od suštinskog značaja za opće dobro. Ovdje se može opravdano postaviti pitanje zašto je važno praviti distinkciju između braka te homoseksualnog partnerstva. Razlog je u tome što građanski zakoni strukturiraju principe čovjekova života u društvu, bilo za dobro ili za loše. Upravo su oni često presudna uloga u utjecaju na obrasce mišljenja i ponašanja. Životni stil i temeljne zakonske pretpostavke također imaju tendenciju mijenjati percepciju i procjenu mlađih generacija.

Pravno priznavanje homoseksualnih partnerstva opsjedalo bi određene osnovne moralne vrijednosti i prouzročilo devaluaciju institucije braka. Argumenti iz antropološkog i biološkog reda jednostavni su: takve zajednice nisu u mogućnosti na

¹⁸⁰ Usp. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20030731_homosexual-unions_en.html (stranica konzultirana 28. 05. 2020.)

pravilan način pridonijeti produkciji i preživljavanju ljudskog roda. Mogućnost korištenja nedavno otkrivenih metoda umjetne reprodukcije, osim uključivanja ozbiljnog nepoštivanja ljudskog dostojanstva, ne utječe na ovu nedostatnost.

Nadalje, iskustvo pokazuje da izostanak seksualne komplementarnosti u tim zajednicama stvara prepreke u normalnom razvoju djece koja bi bila stavljena u skrb takvim osobama. Oni bi bili lišeni iskustva očinstva ili majčinstva.

Čak ni u daljem analognom smislu homoseksualne zajednice ne ispunjavaju svrhu zbog koje brak i obitelj zaslužuju određeno kategoričko priznanje. Naprotiv, postoje dobri razlozi za tvrdnju da su takve zajednice štetne za pravilan razvoj ljudskog društva, pogotovo ako se njihov utjecaj na društvo poveća. Pravno uređenje proizlazi iz činjenice da bračni parovi osiguravaju nasljeđe generacija i stoga su u prvom redu u javnom interesu te im građansko pravo dodjeljuje institucionalno priznanje.

S druge strane, homoseksualnim zajednicama nije potrebna posebna pažnja s pravne točke jer tu funkciju ne obavljaju za opće dobro. Bilo bi nepravedno žrtvovati opće dobro i pravedne zakone o obitelji kako bi se zaštitila osobna dobra koja se mogu i moraju zajamčiti na načine koji ne nanose štetu tijelu društva.

Četvrto poglavlje govori o pozicijama katoličkih političara s obzirom na legalizaciju homoseksualnih zajednica. Kada su suočeni sa zakonodavnim prijedlozima u korist homoseksualnih zajednica, katolički političari trebaju voditi računa etičkim pravilima. Ako zakonodavstvo predloži u zakonodavnoj skupštini priznavanje homoseksualnih zajednica, katolički zastupnik ima moralnu dužnost jasno i javno izraziti protivljenje te glasati protiv. Glasati za tako štetan zakon za opće dobro vrlo je nemoralno. Kad je već na snazi takav zakon, katolički političar mora se tome suprotstaviti na načine koji su mu mogući i očitovati svoje protivljenje jer je njegova dužnost svjedočiti istinu. Pozvan je na legitimne načine činiti sve što je u njegovoj moći da se postignu barem djelomična ukidanja takovih zakona, kad već njegovo cjelovito ukidanje nije moguće u danim okolnostima.

U zaključku se donosi kako Crkva uči da poštovanje homoseksualnih osoba ne smije ni na koji način dovesti do odobravanja homoseksualnog ponašanja ili pravnog priznavanja homoseksualnih zajednica. Pravno priznavanje homoseksualnih zajednica ili njihovo postavljanje na istu razinu kao i brak značilo bi ne samo odobravanje devijantnog ponašanja, što bi imalo za posljedicu stvaranje ovog modela u današnjem društvu, već bi i napadalo osnovne vrijednosti koje pripadaju zajedničkom nasljeđu čovječanstva. Crkva

ne može zatajiti u obrani danih vrednota koje su za dobro muškaraca i žena te za dobro samog društva.¹⁸¹

3.3. Homoseksualnost kao moguća zaprijetka za primanje svetoga reda

Kongregacija za katolički odgoj 2005. godine objavila je dokument: „O kriterijima za razlučivanje zvanja s obzirom na osobe s homoseksualnim sklonostima po pitanju njihova primanja u sjemenište i u sveti red“¹⁸², u kojem se navodi: „Crkva, iako duboko poštuje osobe, ne može prihvatiti u sjemeništa ili zaređiti one koji prakticiraju homoseksualnost, manifestiraju homoseksualne sklonosti ili podupiru tzv. gay kulturu.

Navedene osobe nalaze se u situaciji koja ozbiljno otežava pravilan način odnosa između muškaraca i žena. Ne smiju se zanemariti negativne posljedice koje mogu proizaći iz zaređenja osoba s duboko ukorijenjenim homoseksualnim sklonostima. Ako se, međutim, radi o homoseksualnim sklonostima koje su samo izraz prolaznog problema, kao na primjer u nedovršenoj adolescenciji, one moraju biti jasno prevladane bar tri godine prije zaređenja za đakonat.“ (Br 2.)

Vidimo kako se na području zvanja ne radi samo o seksualnoj orijentaciji pojedinca, već i o procjeni povezanih čimbenika i to posebno sposobnosti preuzimanja same odgovornosti za život u celibatu te uspostavljanje zrelih međuljudskih odnosa.¹⁸³

Dužnost je dijecezanskog biskupa primiti u bogosloviju (kan 241.)¹⁸⁴, kao i višeg poglavara da primi u novaštvo (kan 641.)¹⁸⁵ samo one kandidate koje – uzevši u obzir njihove ljudske, ćudoredne, duhovne i umne vrline, njihovo tjelesno i duševno zdravlje te pravu nakanu – smatra sposobnima da se trajno posvete svetim službama.

Kriteriji za primanje u sjemenište koji su navedeni u Zakoniku nadahnuti su koncilskim dekretom o odgoju i obrazovanju svećenika *Optatam totius*. Da bi se izbjegla neugodna iznenađenja i tjeskobne drame, dekret *Optatam totius*¹⁸⁶ u br. 6 traži sljedeće: „... da se u tom izboru i ispitivanju kandidata uvijek postupa s dužnom čvrstoćom, pa

¹⁸¹ Usp. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20030731_homosexual-unions_en.html (stranica konzultirana 28. 05. 2020.)

¹⁸² CONGREGATIO DE INSTITUTIONE CATHOLICA, *Instructio circa criteria ad vocationes discernendas eorum qui inclinantur ad homosexualitatem, intuitu eorundem admissionis ad Seminarium et ad Ordines Sacros*, u: *Acta Apostolicae Sedis*, 97 (2005.)

¹⁸³ Usp. H. ZOLLNER, *Teškoće i devijacije na afektivno – seksualnom području posvećenih osoba*, u: J. Bošnjaković (ur.), *Izgrađivati zrelu osobnost za plodne međuljudske odnose*, str. 176.

¹⁸⁴ Usp. *Zakonik kanonskog prava*, Zagreb, 1988.

¹⁸⁵ Usp. *Isto*

¹⁸⁶ Usp. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651028_optatam-totius_en.html (stranica konzultirana 17. 06. 2020.)

makar se trebalo tužiti na manjak svećenika, jer Bog ne dopušta da njegova Crkva ostane bez službenika ako se dostojni prihvate, a neprikladni očinski pravovremeno usmjere u druga zvanja te pomognu da se, svjesni svog kršćanskog poziva, živo posvete laičkom apostolatu.“

Kod primanja kandidata pozornost treba posvetiti čudorednim vrlinama koje su važne da osoba može u punoj slobodi i velikodušnosti prihvatiti poziv na život u celibatu. Kandidat stoga mora imati nutarnju i vanjsku psihološku slobodu te potreban stupanj afektivne zrelosti. U traženju ovih kvaliteta ne smije se očekivati da milost nadomjesti narav.

Očitovana želja i podnesena molba za ulazak u bogosloviju kod nekih kandidata može biti svojevrsna maska iza koje se skriva osoba s homoseksualnim sklonostima. Izborom ulaska u bogosloviju ili novicijat ne rješava se problem homoseksualnosti određene osobe, već se taj problem može još više izraziti. Izbor radi pretpostavke da će se tako lakše živjeti uzdržljivost i lakše riješiti problem, pogrešan je izbor. Obveza celibata u tom slučaju ne shvaća se više kao dar samoga sebe i svoje spolnosti i ljubavi Bogu, već se celibat shvaća kao rješenje osobnog spolnog problema.

Uz to, istospolni ambijent, redovito može još više razbuknati homoseksualne sklonosti, što može biti vrlo štetno ne samo za kandidata već i za druge u zajednici.

U postupku primanja kandidata potrebno je steći određenu sigurnost s obzirom na traženi stupanj afektivne zrelosti, koji se očituje u psihofizičkoj i moralnoj ravnoteži. Ako se već u izvidnom postupku, na temelju razborita suda, ne izbjegavajući ni mišljenje stručnjaka, otkrije konstitutivna, neizlječiva, trajna homoseksualnost ili aktivnosti, kandidat ne smije biti primljen.¹⁸⁷ Na koncu, kandidate treba podsjećati, te se ne smije tajiti od njih da sama želja da netko postane svećenikom ujedno ne znači i pravo na to da se postane svećenikom. Pravo prosuđivanja kandidata, a onda i ređenja pripada Crkvi.¹⁸⁸

Dokumenti Crkve jasni su po pitanju homoseksualnosti kao zaprjeke za primanje svetog reda, međutim procjena kandidata koju daju osobe odgojiteljskog tima neke formativne svećeničke institucije često mogu biti subjektivne ili u najmanju ruku nestručne, budući da u većini takvih institucija i dalje nemamo psihologe i pedagoge već funkcije prefekta ili rektora neke kuće vrše osobe koje su vrsne u nekom teološkom ili

¹⁸⁷ Usp. J. ŠALKOVIĆ, Homoseksualnost: kontraindikacija za svete redove i zavjete, u: *Vjesnik Dakovačke i srijemske biskupije*, 132 (2004.) 6., str. 466. – 467.

¹⁸⁸ Usp. CONGREGATION FOR THE CLERGY, The Gift of the Priestly Vocation. Ratio fundamentalis Institutionis Sacerdotalis, u: *L'Osservatore Romano*, (8.12.2016.), str. 82.

drugom znanstvenom području, ali nažalost ne i u onom što takva odgojna služba zahtijeva. Nerijetko se stoga može dogoditi da se neke osobe nepravedno otpuštaju, dok se druge pak neopravdano pripuštaju ređenju.

Spomenuli smo i kako je neprikladne kandidate potrebno pravovremeno otpustiti, odnosno preusmjeriti u neka druga zvanja, ovdje se također u praksi često događaju propusti te se kandidati otpuštaju tek pred sam kraj formacije, a stoga se i mnogo teže mogu preusmjeriti u neko drugo zvanje.

(Ne)prikladnost osoba s homoseksualnim sklonostima za pripuštanje ređenju danas je vrlo nezahvalna tema, ipak o njoj progovaraju i neki biskupi donoseći argumente kojima žele potkrijepiti svoja stajališta. Među njima ima onih koji se zalažu za ređenje osoba s homoseksualnim sklonostima, uvažavajući njihove posebne darove te promatrajući psihosocijalnu zrelost. Oni koji su protiv ređenja osoba s homoseksualnim sklonostima pozivaju se na neke crkvene dokumente, kao i na definiciju celibata.

Pomoćni biskup Detroita – Thomas J. Gumbleton donosi argumente za mogućnost ređenja osoba s homoseksualnim sklonostima. Poziva se na iskustvo rada s takvim svećenicima te tvrdi kako je susreo mnogo takvih vjernih i vrijednih svećenika. Gumbleton odbacuje tumačenje celibata kao odricanja od braka na način kao što to shvaća Crkva. Celibat je za Gumbletona ponajprije izričaj ljubavi prema Bogu, pa i homoseksualni svećenici mogu živjeti celibat. Svatko, bio on hetero ili homoseksualne orijentacije pozvan je na osobnu zrelost i na svakog se odnosi zahtjev seksualne čistoće u međuljudskim odnosima.¹⁸⁹

U dokumentu *Optatam totius* Crkva celibat definira upravo kao stanje u kojem se kandidat odriče bračne zajednice radi kraljevstva Božjega. U tom stanju kandidat prijanja uz Gospodina nepodijeljenom ljubavlju tj. isključivom ljubavlju, koja je usredotočena na Boga bez podijeljenosti.¹⁹⁰ S druge strane, čistoća je mnogo širi pojam. Prema Katekizmu Katoličke Crkve na čistoću su pozvani svi kršćani, a ne samo oni koji žive u celibatu: "Svaki je krštenik pozvan na čistoću. Kršćanin je "zaodjenuo Krista" (*Gal 3,27*), uzora svake čistoće. Svi su Kristovi vjernici pozvani da provode čist život prema svom posebnom životnom stanju. U času krštenja kršćanin se založio da će svoju osjećajnost živjeti u čistoći (KKC 2348).¹⁹¹ Nadalje, u broju 2349 piše: "Oženjene osobe pozvane su

¹⁸⁹ Usp. M. SZENTMÁRTONI, Homoseksualnost: činjenice, teorije, ideologije, dileme, u: *Vjesnik Dakovačke i srijemske biskupije*, 132 (2004.) 6., str. 452.

¹⁹⁰ Usp. V. MERČEP, *Optatam totius, dekret o svećeničkom odgoju i obrazovanju*, Zagreb, 1988., str. 123.

¹⁹¹ Usp. *Zakonik kanonskog prava*, Zagreb, 1988.

da žive bračnu čistoću; ostali žive čistoću u uzdržljivosti. Tri su oblika kreposti čistoće: jedna je bračna, druga udovička i treća djevičanska. Ne hvalimo jednu od njih isključujući druge.“

Gumbleton nastavlja kako i kriterij za primanje u svećeničke redove ne treba biti seksualna orijentacija, već individualna psihoseksualna zrelost. Autor, nadalje, tvrdi da homoseksualni svećenici i redovnici mogu predstavljati posebno bogatstvo Crkvi, jer vlastitom patnjom zrcale nešto o Bogu, što heteroseksualni ne mogu učiniti na taj način. Razlog tome je što imaju iskustva kako izreći teške istine, pa su stoga sposobni za duboku empatiju i suosjećanje s drugima.¹⁹²

S druge, pak, strane Andrew R. Barker, suradnik rimske Kongregacije za biskupe, odbija i samu mogućnost ređenja homoseksualnih muškaraca smatrajući ih nesposobnima i neprikladnima za tu službu. Njegova je temeljna postavka da privlačnost prema istom spolu nije orijentacija, već dezorijentacija, nije usmjerenost nego izgubljenost. Jedino normalno usmjerenje može biti samo prema osobama suprotnog spola.

On navodi pet argumenata protiv ređenja osoba s homoseksualnim sklonostima. Prvi su argument paralelni psihički problemi. Vrlo je vjerojatno da će osoba koja je dezorijentirana u pogledu seksualnosti imati problem i s drogom, seksualnom ovisnošću ili depresijom. Drugi je argument duboko ukorijenjena dvoličnost i neiskrenost – problem koji se rađa iz činjenice da je osoba godinama morala kriti svoje stanje, zbog čega je postala neiskrena i dvolična. Osoba je tako nesposobna za stvaranje iskrenih odnosa. Treći je argument, prema Barkeru, pridržaj s obzirom na službeni nauk Crkve. On smatra da osoba neće moći prihvatiti nauk Crkve o homoseksualnosti i drugim moralnim principima. Četvrti je argument boravak u društvu osoba istog spola – za vrijeme formacije u bogosloviji trajna prisutnost osoba istog spola može predstavljati izvor napasti za tu osobu ili čak pogodovati stvaranju grupica s jednakim sklonostima koje će se boriti za svoja prava. Posljednji je argument nesposobnost za celibat. Autor ovdje ustraje pri definiciji celibata kao životne odluke odricanja od braka za kraljevstvo Božje. Osoba s istospolnim sklonostima može ostvariti neke vidove celibata, ali nije sposobna živjeti bit istoga. Po toj pretpostavci, za takvu osobu bespredmetno je obvezati se na nešto što je inače ne privlači. Napor da živi čistim životom može je koštati velikog truda, ali seksualna čistoća nije isto što i celibat.¹⁹³

¹⁹² Usp. M. SZENTMÁRTONI, *Homoseksualnost: činjenice, teorije, ideologije, dileme*, str. 452.

¹⁹³ Usp. *Isto*, str. 452.

Na koncu pravo i obveza prosuđivanja prikladnosti kandidata pripada Crkvi koja se pritom poziva na kan. 1092. Zakonika kanonskoga prava (ZKP) i kan. 758.¹⁹⁴ *Zakonika kanona istočnih Crkava*¹⁹⁵ (ZKIC). U svećeničkom su pozivu, naime, na djelu dva nerazdvojna elementa od koji je jedan Božji dar, a drugi čovjekova odgovorna sloboda. Sama želja da netko postane đakonom ili svećenikom nije dovoljna jer samo po sebi ne postoji pravo da netko bude zaređen. Iz toga slijedi kako je Crkva mjerodavna odrediti uvjete i svojstva za primanje sakramenata, pa tako i sakramenta svetog reda, te prosuđivati ispunjavaju li kandidati postavljene uvjete i jesu li u posjedu traženih kvaliteta za svete redove. Stoga je formacija od temeljne važnosti za prepoznavanje svećeničkog poziva.¹⁹⁶

Prosuđivanje prikladnosti kandidata za pripuštanje đakonskom ređenju pripada u konačnici biskupu, ali osim njega traži se i suradnja sjemenišnih poglavara, posebno rektora sjemeništa, te redovničkih poglavara, ako se radi o kandidatu za redovništvo, a ponajviše duhovnika sjemeništa. Zadatak je duhovnika vrednovati sve kvalitete osobnosti kandidata, posebice kada se radi o njegovoj seksualnoj dimenziji. Ako duhovnik ili ispovjednik otkrije da kandidat ima homoseksualnu sklonost ili da to prakticira, dužan je po savjesti odgovoriti ga od ređenja. Ako kandidat to prešuti te nastavi hod prema ređenju, to bi bilo teško nepoštenje i u potpunoj suprotnosti sa službom Crkve i njezina služenja.

Stoga uputa *In continuita* poziva biskupe i poglavare na oprezno prosuđivanje kandidata te na njezino vjerno obdržavanje radi dobra Crkve, ali i samih kandidata.¹⁹⁷ Uputa, kako vidimo, i od budućih klerika zahtijeva da budu otvoreni te da imaju povjerenje u sjemenišne poglavare kojima je povjerena njihova formacija za posvećene službenike. Od kandidata se, dakle, traži da budu iskreni, jer bi skrivanje ili izobličavanje istine bilo protivno odanosti i raspoloživosti koja treba resiti onoga tko smatra da je pozvan služiti Kristu i Crkvi u kleričkoj službi.¹⁹⁸

Prefekt Kongregacije za katolički odgoj kard. Zenon Grocholewski pojašnjava kako je to pitanje temeljnog poštenja onoga tko želi postati svećenik i kako se u crkvenim odgojnim ustanovama treba stvarati ozračje povjerenja i suradnje.¹⁹⁹

¹⁹⁴ Usp. *Zakonik kanonskog prava*, Zagreb, 1988.

¹⁹⁵ Usp. *Zakonik kanonskog prava istočnih crkava s izvorima*, Zagreb, 1996.

¹⁹⁶ Usp. S. ZEC, Homoseksualnost i kanonička prikladnost za klerički stalež prema uputi In *continuita*, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.) 2., str. 378.

¹⁹⁷ Usp. Z. ILIĆ, Postupci provjere u sjemenišnoj formaciji prema crkveno – pravnim dokumentima, u: *Crkva u svijetu*, 50 (2015.) 4., str. 637. – 638.

¹⁹⁸ Usp. S. ZEC, Homoseksualnost i kanonička prikladnost za klerički stalež prema uputi In *continuita*, str. 379.

¹⁹⁹ Usp. *Isto*, str. 394.

Ovdje nam se čini važnim ponovno upozoriti na argument Andrewa R. Barkera o duboko ukorijenjenoj dvoličnosti i neiskrenosti kod osoba sa istospolnim sklonostima. Barker svoj argument obrazlaže: „Problem se rađa iz činjenice da je homoseksualna osoba kroz niz godina morala tajiti svoje stanje, zbog čega je izgradila takve stavove neiskrenosti i dvoličnosti koje je čine nesposobnom za otvorene, iskrene ljudske odnose, osobito prema poglavarima.“²⁰⁰ Prema tome, vidimo kako je stvaranje ozračja povjerenja i suradnje u crkvenim odgojnim ustanovama, u odnosu na ovaj problem, veoma težak zadatak – ako ga je uopće moguće i ispuniti s obzirom da navedeni argument ne možemo samo tako odbaciti. Svakako, područje odnosa između poglavara i kandidata smatramo poljem na kojem se još mnogo toga mora definirati, a možda i mijenjati.

Kroz svu ovu problematiku svakako uviđamo nužnost uvođenja spolnog odgoja u ustanove formacije, kao sastavnicu odgoja za obvezu celibata. Spolni odgoj treba uklopiti u cjelokupni odgoj osobe, koji se postiže intenzivnim njegovanjem naravnih i nadnaravnih kreposti.²⁰¹ U ustanovama formacije ne treba prikrivati poteškoće što ih obveza celibata sa sobom nosi, već treba rasvijetliti predrasude i nestvarne prigovore. Proces formacije treba pomoći kandidatima da život beženstva prihvate iskreno i velikodušno kao Božji poziv i milost.²⁰²

No, vratimo se prosuđivanju stupnja homoseksualnosti, jer kako smo već naveli: osoba kojoj se utvrdi trajna homoseksualnost ili aktivnost ne može biti primljena među kandidate za svećenike, niti može biti zaređena.

U utvrđivanju stupnja homoseksualnosti mogu pomoći odgovori na određena pitanja. Ako bi odgovori bili pozitivni, radi se o pravoj ili strukturalnoj homoseksualnosti. Strukturalna ili prava homoseksualnost je jasna kontraindikacija za podjelu svetih redova ili polaganje zavjeta. Zakonik kanonskog prava određuje potrebne osobine u ređenika: „... neka se rede samo oni koji, pošto se sve razmotri, prema razboritom sudu vlastitog biskupa ili mjerodavnog višeg poglavara, imaju cjelovitu vjeru, vođeni ispravnom nakanom, imaju potrebno znanje, uživaju dobar glas, koji su bespriječna ponašanja i prokušanih vrlina i koji imaju drugih tjelesnih i duševnih osobina primjerenih redu koji treba da prime...“ (kan. 1029 ZKP)²⁰³

²⁰⁰ Usp. M. SZENTMÁRTONI, *Homoseksualnost: činjenice, teorije, ideologije, dileme*, str. 452.

²⁰¹ Usp. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651028_optatam-totius_en.html (stranica konzultirana 17. 06. 2020.)

²⁰² Usp. P. ŠOLIĆ, *Radost ljubavi. Studije i članci*, Split, 1994., str. 273.

²⁰³ Usp. *Zakonik kanonskog prava*, Zagreb, 1988.

Strukturalna homoseksualnost svakako dovodi u pitanje tjelesne i duševne osobine, a isto tako može ugroziti dobar glas. Ako bi se radilo o dijagnosticiranoj strukturalnoj homoseksualnosti, kao dijelu šire poremećenosti osobe, potrebno je govoriti o nepravilnosti za primanje svetih redova: „Od primanja redova isključuju se oni koje priječi bilo kakva smetnja, bilo trajna - koju nazivamo nepravilnost, bilo jednostavna.“ (kan. 1040 ZKP)²⁰⁴

Nepravilni su za primanje svetih redova i oni koji boluju od „... druge duševne bolesti zbog koje se prosudi, nakon savjetovanja sa stručnjacima, da je nesposoban za pravilno vršenje službe.“ (kan. 1041 ZKP)²⁰⁵ Stoga na strukturalnu homoseksualnost, povezanu sa širom poremećenošću osobe, treba primijeniti odredbu kanona 1041 Zakonika kanonskog prava.²⁰⁶ Kod prave ili strukturalne homoseksualnosti treba usmjeriti kandidata na služenje Bogu na drugi način, a otpuštenom kandidatu ili kandidatu koji zbog navedenih razloga sam napusti sjemenište treba pomoći i nakon otpuštanja ili izlaska. U slučaju kada je homoseksualnost površna, prolazna, izlječiva i ako kandidat provodi solidan duhovni život, kao psihički uravnotežena osoba sposobna ostvariti normalnu komunikaciju s drugim osobama te postoji moralna sigurnost s obzirom na obvezu celibata i čistoće – onda će se u svakom pojedinom slučaju duhovnik savjetovati s kandidatom o primanju svetih redova ili pak napuštanju. Odluka se ne smije odgađati, a uvijek valja slijediti sigurnije uvjerenje. Odlučujuća činjenica pri odluci o primanju svetih redova i polaganju zavjeta moralna je sigurnost s obzirom na obvezu celibata, tj. je li kandidat u stanju uredno živjeti celibat i kao takav biti sretan i zadovoljan, je li svjestan svoje sklonosti i da li ju je prihvatio te zna li vladati njome. Također, relevantna je činjenica kod kandidata koji nije imao homoseksualne aktivnosti psihička i duhovna zrelost. Kandidata koji je prakticirao homoseksualne aktivnosti, iako postoje jasni znakovi poziva, treba udaljiti od podjeljivanja svetih redova i polaganja zavjeta, jer postoji opasnost povratka u prijašnja iskustva, ili treba tijekom nekoliko godina provjeriti kandidatovu prikladnost i to od slučaja do slučaja. Tek nakon stečene moralne sigurnosti može se kandidatu dati pozitivno mišljenje, poštujući odredbu da se u odlučivanju o primanju ili otpuštanju pitomaca iz sjemeništa nikada ne traži mišljenje duhovnika ili ispovjednika. U programu formacije i duhovnog vodstva homoseksualnost ne smije biti tabu-tema, ali ni područje posebnoga interesa. No, potrebno je govoriti o

²⁰⁴ Usp. *Zakonik kanonskog prava*, Zagreb, 1988.

²⁰⁵ Usp. *Isto*

²⁰⁶ Usp. *Isto*

homoseksualnosti u sklopu općeg govora o seksualnosti, čistoći, celibatu i zrelosti kandidata. Pridržavanje smjernica i načela koja Crkva nalaže i naučava, najbolji su put do pronalaženja razborita i pravedna rješenja.²⁰⁷

Potrebno je iščitati i saslušati argumente obje strana. Po pitanju prikladnosti za ređenje osoba s homoseksualnim sklonostima teško je donijeti općenitu odluku koja bi se odnosila na svaki pojedinačni slučaj jer je svaki svećenički kandidat kao osoba drugačiji te se različito nosi sa svojim kušnjama. Upravo zbog teškoće donošenja općenitog stava i odluke potrebno je ponovno upozoriti na potrebu stručnih osoba u institucijama formacije. Također, struka je važna i zbog velike odgovornosti osoba koje kandidate prepuštaju ređenju, pogotovo u današnje vrijeme kada se sve češće otkrivaju seksualni skandali u Crkvi.

²⁰⁷ Usp. J. ŠALKOVIĆ, Homoseksualnost: kontraindikacija za svete redove i zavjete, str. 467. – 468.

Zaključak

Na samom početku diplomskog rada pozornost smo posvetili fenomenu homoseksualnosti kroz povijest. Obradili smo terminologiju vezanu uz homoseksualnost, naglasivši razliku između homoseksualne orijentacije i homoseksualne prakse. S obzirom na korištenje pojma, slažemo se kako je primjerenije izbjegavati da se riječ *homoseksualan* rabi kao imenica koja označava osobu, već da se koristi u atributivnom smislu koji opisuje ponašanje određene osobe, odnosno misli, osjećaje i žudnje. Dalje smo u nastavku prve cjeline nastojali prikazati vrste homoseksualnosti s diferencijacijom na *evolutivnu ili razvojnu* koja se pokazuje prije i za vrijeme puberteta; zatim *prigodnu ili prolaznu* koja se pojavljuje samo povremeno; te na koncu *posebnu, specifičnu ili konstitutivnu* kada je riječ o pravoj, temeljnoj, istinskoj, stalnoj i isključivoj homoseksualnosti.

Iako je homoseksualnost oduvijek poznata čovjeku, znanstvenici i stručnjaci ne mogu se složiti o uzrocima njezina nastanka. Istraživanja naime pokazuju da u nekim slučajevima homoseksualnost nastaje kao posljedica ranog razvoja ličnosti pojedinca. Zbog neadekvatne uloge oca ili majke, proživljenih trauma u djetinjstvu i sl. Sve je manje pak znanstvenika koji smatraju homoseksualnost genetski uvjetovanom stvarnošću. U završnici prvoga naslova obradili smo statističku zastupljenost homoseksualne populacije te prikazali njihovo djelovanje i utjecaj na društveno-političku stvarnost kroz najpoznatije svjetske i hrvatske istospolne udruge.

O homoseksualnosti se i danas sve aktualnije diskutira i piše, a razlog tome je traženje istospolnih zajednica da im se omogući sklapanje braka te posvajanje, rađanje i odgajanje djece. Sve je više zemalja koje u tome popuštaju, pa tako i Hrvatska budući da civilizacija ide k tzv. „otvorenijem društvu“ te redefiniranjem shvaćanja obiteljske zajednice. Pred nasilnim uvođenjem rodne ideologije potrebno je razlučivati, razumjeti i prepoznavati ono skriveno, nedorečeno i subverzivno. Svatko tko ima otvorene oči i nije izgubio dodir sa zbiljom, lako opaža njezine zamke, zbrke u jeziku i manipulacije utjecajima i moći.

Crkva prati znakove vremena te nastoji dati odgovore na pitanja tolikih ljudi sa homoseksualnim sklonostima koji traže smisao u patnji koju prolaze. Ona nastoji razumjeti i pravnu borbu homoseksualnih udruga, no ona ne smije šutjeti kada te iste udruge napadaju brak i obitelj – temeljnu jedinicu društva i Crkve. Ivan Pavao II. u dokumentu *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnoga odgoja* jasno ističe kako homoseksualne osobe u pastoralnom djelovanju valja prihvatiti s razumijevanjem te

ih podražavati u nadi da će nadvladati osobne teškoće i društvenu neprilagođenost. Pritom se nužno moramo oslanjati na naravni zakon i biblijski moral, čuvajući se opasnosti dovođenja u pitanje instituciju naravnog braka i obitelji. Crkva smatra kako postoje područja u kojima nije nepravedna diskriminacija uzimati u obzir spolnu orijentaciju, primjer zato je davanje djece na usvajanje ili pak udomiteljstvo.

Rad smo zaključili govoreći o primanju osoba s homoseksualnim sklonostima u ustanove kleričke formacije te smo naglasili kako je u postupku primanja kandidata potrebno steći određenu sigurnost s obzirom na traženi stupanj afektivne zrelosti, koji se očituje u psihofzičkoj i moralnoj ravnoteži. Donijeli smo argumente za (Gumbleton) i protiv (Barker) primanja kandidata s homoseksualnim sklonostima među kler i redovničku zajednicu. Crkveni stav o prikladnosti za ređenje osoba s tim teškoćama prikazali smo kroz neke kanonske odredbe te analizirajući uputu *In continuita* Kongregacije za katolički odgoj iz 2005. godine.

Svakom se problemu treba prići pojedinačno i s posebnom pažnjom. Katolička Crkva vidi jasnu zapreku za podjeljivanje svetih redova i polaganje zavjeta kada se radi o konstitutivnoj homoseksualnosti kao i prakticiranim aktivnostima. Kada se pak radi o prolaznoj homoseksualnosti, treba razraditi svaki pojedinačni slučaj uz potrebnu stručnu pomoć, ali se o nužnoj zapreci ne mora raditi.

Ovim smo diplomskim radom nastojali proniknuti u neka delikatna pitanja koja prate suvremena gibanja. Uvidjeli smo kako je mukotrpan zadatak, bdjeti nad svom moralnošću katoličke Crkve i provedbi njezinih odredbi i ispravnog pastoralnog usmjerenja. Jedan se od najtežih zadataka čini područje spolne etike, unutar kojeg primjećujemo toliko spolnih devijacija i za koje potrebna posebna moralna razboritost.

Literatura

Crkveni izvori

- CONGREGATIO DE INSTITUTIONE CATHOLICA, *Instructio circa criteria ad vocationes discernendas eorum qui inclinatur ad homosexualitatem, intuitu eorundem admissionis ad Seminarium et ad Ordines Sacros*, u: *Acta Apostolicae Sedis* 97 (2005.)
- CONGREGATION FOR THE CLERGY, *The Gift of the Priestly Vocation. Ratio fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, u: *L'Osservatore Romano* (8.12.2016.), str. 1. – 90.
- CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH: *Some considerations concerning the response to legislative proposals on the non – discrimination of homosexual persons*, (24.7.1992., Vatican City). http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19920724_homosexual-persons_en.html (stranica konzultirana 28. 05. 2020.)
- CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH: *Considerations regarding proposals to give legal recognition to unions between homosexual persons*, (3.6.2003., Vatican City) https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20030731_homosexual-unions_en.html (stranica konzultirana 28. 05. 2020.)
- HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, (Za uporabu na hrvatskom jeziku), Zagreb, 1994.
- KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana. Izjava Kongregacije za nauku vjere o nekim pitanjima seksualne etike*, (29. 12. 1975., Rim), Zagreb, 2003.
- KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Pismo biskupima Katoličke crkve o pastoralnoj brizi homoseksualnih osoba*, (1. 10. 1986., Rim) <https://www.vjeraidjela.com/wp-content/uploads/2014/07/Pismo-biskupima-Katoli%c4%8dke-Crkve-o-pastoralnoj-skrbi-za-homoseksualne-osobe-1986..pdf> (stranica konzultirana 05. 06. 2020.)
- PAPA PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, (8.12.1995., Vatikan), Zagreb, 1997.
- POPE PAUL VI., *Decree on priestly training: Optatam totius*, (28.10.1965., Vatican City) http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651028_optatam-totius_en.html (stranica konzultirana 17. 06. 2020.)
- SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnoga odgoja*, (1.11.1983., Rim), Zagreb, 1996.
- Zakonik kanonskog prava*, Glas Koncila, Zagreb, 1988.
- Zakonik kanonskog prava istočnih crkava s izvorima*, Glas Koncila, Zagreb 1996.

Knjige

- BROWN, R., E., *Uvod u Novi zavjet*, Zagreb, 2008.
- COHEN, R., *Iskorak iz homoseksualnosti*, Zagreb, 2012.
- GOLDMAN, E., L., *Psychological Factors Generate HIV Resurgence in Young Gay Men*, Clinical Psychiatry News, 1994.
- JURAS, S., *Izveštaj o stanju ljudskih prava i rodnih manjina u 2010. godini*, Zagreb, 2011.
- KINSEY, C., POMEROY, W., B., MARTIN, C., E., GEBHARD, P., H., *Sexual Behavior in the Human Male*, W. B. Saunders, Philadelphia, 1948.
- KINSEY, C., POMEROY, W., B., MARTIN, C., E., GEBHARD, P., H., *Sexual Behavior in the Human FEMALE*, W. B. Saunders, Philadelphia, 1953.
- KUBY, G., *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Split 2010.
- KUBY, G., *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Zagreb 2013.
- LAUMAN, E., O., GAGNON, J., H., MICHAEL, R. T., MICHAELS, S., *The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States*, University of Chicago Press, Chicago, 1994.
- LAUN, A., *Homoseksualnost s katoličkog gledišta*, Split, 2003.
- MERČEP, M. V., *Optatam totius, dekret o svećeničkom odgoju i obrazovanju*, Zagreb, 1988.
- MONDIMORE, F. M., *Prirodna povijest homoseksualnosti*, Zagreb, 2003.
- REILLY, R. R., *Kako gay postaje ok. Kako racionalizacija homoseksualnoga ponašanja dovodi do sveopće promjene*, Split, 2016.
- SATINOVER, J. B., *Homoseksualnost i politika istine*, Zagreb, 2011.
- SMOLJO, S., Obitelj – povlašteno mjesto razvijanja zdrave ljudske osobnosti, u: J. Bošnjaković (ur.), *Izgrađivati zreću osobnost za plodne međuljudske odnose*, Zbornik radova, (17. – 18. 10. 2014., Đakovo), Đakovo, 2014., str. 11. – 29.
- ŠOLIĆ, P., *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, Split, 2002.
- ŠOLIĆ, P., *Radost ljubavi. Studije i članci*, Split, 1994.
- VALJAN, V., *Moral spolnosti, braka i obitelji*, Sarajevo, 2002.
- ZOLLNER, H., Teškoće i devijacije na afektivno – seksualnom području posvećenih osoba, u: J. Bošnjaković (ur.), *Izgrađivati zreću osobnost za plodne međuljudske odnose*, Zbornik radova, (17. – 18. 10. 2014., Đakovo), Đakovo, 2014., str. 173. – 191.

Članci

- ČEMAŽAN, S. A., MIKULIN, T., Europeizacija kao (ne) prijateljica: Razvoj LGBT pokreta u Hrvatskoj, u: *Mali Levijatan*, 4 (2017.) 1., str. 29. – 58.
- ILIĆ, Z., Postupci provjere u sjemenišnoj formaciji prema crkveno – pravnim dokumentima, u: *Crkva u svijetu*, 50 (2015.) 4., str. 632. – 656.
- MATULIĆ, T., Fenomenologija homoseksualnosti, u: *Vjesnik Đakovačke i srijemske biskupije*, 132 (2004.) 6., str. 443. – 449.

- POLJAKOVIĆ, I., DODIG, G., (Ne)znanstvenost rodne teorije, u: *Crkva u svijetu*, 50 (2015.), 1., str. 33. – 56.
- POZAIĆ, V., Katekizam o homoseksualnosti, u: *Obnovljeni život*, 58 (2003.) 1., str. 73. – 85.
- SZENMÁRTONI, M., Homoseksualnost: činjenice, teorije, ideologije, dileme, u: *Vjesnik Đakovačke i srijemske biskupije*, 132 (2004.) 6., str. 450. – 453.
- ŠALKOVIĆ, J., Homoseksualnost: kontraindikacija za svete redove i zavjete, u: *Vjesnik Đakovačke i srijemske biskupije*, 132 (2004.) 6., str. 466. – 469.
- ŠTENGL, I., Seksualno zlostavljanje maloljetnika - mogući profil pedofiliji sklone osobnosti klerika, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.) 2., str. 339. – 367.
- TOMAŠEVIĆ, L., Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti, u: *Crkva u svijetu*, 38 (2003.) 2., str. 241. – 263.
- VRLJIĆ, L., Usporedba Hamurabijevog i Levitskog zakonika: rodni i obiteljski odnosi u društvu, u: *Povijest u nastavi* 29 (2018.) 1., str. 61. – 76.
- ZEC, S., Homoseksualnost i kanonička prikladnost za klerički stalež prema uputi In continuita, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.) 2., str. 369. – 397.
- ZORICA, L., Povijesni prikaz homoseksualnih osoba kao marginalizirane skupine, u: *Essehist* 8 (2016.), str. 2. – 15.

Skripte

- VULETIĆ, S., *Bioetika, Scripta ad usum privatum*, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu – Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademski godina 2014./2015.

Internet

- <https://biblija-govori.hr/biblija-i-homoseksualnost/> (stranica konzultirana 18. 06. 2020.)
- https://www.regent.edu/acad/schlaw/student_life/studentorgs/lawreview/docs/issues/v14n1/Vol.%2014,%20No.%201,%207%20Mundy.pdf
(stranica konzultirana 14. 06. 2020.)
- https://www.wikiwand.com/hr/Stonewallski_nemiri
(stranica konzultirana 14. 05. 2020.)
- <http://www.zagreb-pride.net/hr/povorka-ponosa/povijest-povorke-ponosa-u-zagrebu/>
(stranica konzultirana 18. 06. 2020.)
- www.zakon.hr/z/732/Zakon-o-%C5%BEivotnom-partnerstvu-osoba-istog-spola
(stranica konzultirana 18.06.2020.)
- [www.kontra.hr.](http://www.kontra.hr/) (stranica konzultirana 15. 05. 2020.)

www.iskorak.hr. (stranica konzultirana 15. 05. 2020.)

<https://www.udruga-bas.hr/index.php/aktualno/item/107-postoji-li-veza-homoseksualnosti-i-pedofilije/107-postoji-li-veza-homoseksualnosti-i-pedofilije>
(stranica konzultirana 17.03. 2020.)

<http://epoa.eu/europride/about-europride/>
(stranica konzultirana 05.06.2020.)

<http://www.crol.hr/> (stranica konzultirana 16.06.2020.)